

**UNIVERZITA KARLOVA V PRAZE
PEDAGOGICKÁ FAKULTA**

Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství

Zbraň jako umělecké dílo

Weapon as an Artwork

Bakalářská práce

Autor:	Jiří Tilman
Obor:	Vychovatelství
Typ studia:	Kombinované studium
Vedoucí práce:	Mgr. Jan Hybner

Rok 2013

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma *Zbraň jako umělecké dílo*, vypracoval samostatně pod vedením Mgr. Jana Hybnera. Veškeré použité zdroje jsem uvedl. Dále prohlašuji, že tato bakalářská práce nabyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 30. dubna 2013

.....
Jiří Tilman

Poděkování

Velmi rád bych poděkoval všem, kteří mi poskytli cenné rady a pomoc při vypracování této práce, zvláště panu Mgr. Janu Tetřevovi. Děkuji vedoucímu práce panu Mgr. Janu Hybnerovi za odborné a obětavé vedení bakalářské práce. Dále děkuji panu Pavlu Kupcovi za poskytnuté materiály k fotografiím.

NÁZEV:

Zbraň jako umělecké dílo

AUTOR:

Jiří Tilman

KATEDRA:

Ústav profesního rozvoje pracovníků ve školství

VEDOUCÍ PRÁCE:

Mgr. Jan Hybner

Abstrakt:

Téma bakalářské práce „Zbraň jako umělecké dílo“ jsem zvolil, neboť moje pracovní zařazení se zbraněmi obecně přímo zabývá .

Cílem práce je stručně a srozumitelnou formou přiblížit umělecké ztvárňování zbraní a jejich výzdobu. S ohledem na tradice si dovolím zvýraznit výzdobu loveckých zbraní 18 – 20 století. Formy uměleckého ztvárnění zbraní se dají použít jako náměty do předmětu výtvarná výchova.

Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola se věnuje historickému vývoji ručních palných zbraní. Druhá kapitola se zabývá zpracováním vývoje uměleckého ztvárnění loveckých zbraní 18 – 20 století. Třetí kapitola se věnuje tématům, kdy lze výtvarným zpracováním zbraní motivovat náměty výtvarná výchova.

Klíčová slova:

Zbraň, rytina, hlaveň, voluta.

TITLE:

Weapon as an Artwork

AUTHOR:

Jiří Tilman

DEPARTMENT:

Institute for Professional Development, Faculty of Education

SUPERVISOR:

Mgr. Jan Hybner

Abstract:

The topic of the thesis "A weapon as the work of art" I have chosen as in general my job classification is directly concerned with weapons.

The aim is brief and understandable way to bring artistic rendition of weapons and their decoration. According to tradition I would like to emphasize the decoration of hunting weapons 18-20 century. Forms of artistic rendition of weapons can be used as a theme in art education lessons.

The work is divided into three chapters. The first chapter deals with the historical development of small weapons. The second chapter deals with the processing of the development of artistic interpretation hunting rifles 18-20 century. The third chapter deals with topics which can be visual processing weapons motivate ideas of art.

Keywords:

weapon, engraving, barrel, volute

Obsah:

Úvod	8
1 Vývoj zbraní v dějinách lidstva.....	9
1.1 Vznik a počáteční vývoj ručních palných zbraní.....	10
1.2 Průmyslová revoluce.....	11
1.3 Proč lidé zdobí zbraně.....	12
1.4 Výzdoba chladných zbraní.....	13
1.5 Česká cesta k dějinám loveckých palných zbraní.....	18
2 Zpracování vývoje uměleckého ztvárnění loveckých zbraní.....	19
2.1 Těšínský 19	19
2.2 Klasická výzdoba zbraní – vývoj.....	20
2.3 Motivy výzdoby zbraní.....	23
2.4 Materiál jako součást výzdoby.....	34
2.5 Vývoj výzdoby konkrétní zbraně v čase.....	36
2.6 Moderní a netradiční motivy výzdoby loveckých zbraní.....	37
2.7 Česká rytecká škola – rozhovor.....	40
4 Návrh projektu do předmětu výtvarná výchova	44
4.1 Na téma řezba – jednoduchý monogram.....	46
4.2 Na rytina – jmenovka na dveře.....	46
4.3 Na téma keramické modelování zbraně	47
4.4 Na téma kresba na pažbu.....	47
Závěr	48
Použité zdroje	49

Seznam příloh.....	52
Přílohy.....	53

Úvod

Ve své bakalářské práci se zabývám tématem výzdoby zbraní od jejich počátků do konce 20 století s výhledem do žhavé současnosti. Téma sem zvolil proto, že svět zbraní, především palných, je mi blízký. Pracuji jako policista na úseku zbraní a střeliva, takže prakticky denně přicházím do styku se zbraněmi. Ne všechny jsou zdobené a umělecky ztvárněné ale všímám si, s jakou úctou většina majitelů přistupuje ke svým zdobeným „miláčkům“, pokud je vlastní. Navštěvuji hrady a zámky a zde jsou dislokovány sbírky zbraní obvykle umělecky ztvárněných. Líbí se mi sbírky v Opočně, ve Žlebech, na Konopišti i ve Frýdlantu. Využívám i velmi vstřícného přístupu Východočeského muzea v Pardubicích, kde mám občas vzácnou možnost seznámit se se zbraněmi uloženými v depozitářích.

Cílem práce je stručné nastínění důvodů, proč lidé zbraně zdobí, vysvětlení používaných technik výzdoby zbraní i odlišnosti ve výzdobě mezi jednotlivými skupinami a kategoriemi zbraní, Dovolím si i zmínku o české rytecké škole, jako námětu do předmětu výtvarná výchova.

Práce je členěna do tří kapitol. První kapitola se věnuje historickému vývoji ručních palných zbraní. Druhá kapitola se zabývá zpracováním vývoje uměleckého ztvárnění loveckých zbraní 18 – 20 století. Třetí kapitola se věnuje tématům, kdy lze výtvarným zpracováním zbraní motivovat náměty výtvarná výchova.

1 Vývoj zbraní v dějinách lidstva

„Udává se, že v období posledních asi 5 000 let bylo vedeno přibližně 15 000 válek, ve kterých padlo kolem čtyř miliard lidí – jen asi 300 let bylo bez válek.“¹

Z této citace jasně vyplývá, že zbraně doprovázejí lidskou společnost od dávnověku. Spolu s vývojem zbraní a potažmo armád byly spojeny ekonomické možnosti a podmínky dané společností nebo státu, stupeň výrobních prostředků a sil a samozřejmě politické vztahy a situace. Obecně lze tvrdit, že zbraně mají lví podíl na technickém pokroku lidstva a technologii zpracování materiálů a surovin. Stupeň vývoje daného období je v zachovalém exempláři historické zbraně dobře uložen a dodnes se obecně při datování zbraní vychází z :

- 1 – konstrukce (technického principu)
- 2 – technologii výroby a použití materiálů
- 3 – tvaru hlavních částí (umělecký nebo konstrukční „sloh“)
- 4 – výzdoby povrchu
- 5 – značení (tovární, zkušební, obchodní, vojenské a jiné značení zbraní)

První zbraně, které člověk začal používat byly předměty obecné povahy (kameny, kosti zvířat, větve stromů). Vývoj zbraní ovlivnilo používání kovů. Zpočátku ryzích (zlato, měď, stříbro, železo). Cca 5 000 let před naším letopočtem se člověk naučil získávat snadno tavitelné slitiny mědi se zinkem, olovem, antimonem a stříbrem a začal se zabývat těžbou rud těchto kovů. Jejich tavením a dalším zpracováním. Vznikaly první bronzové nože, sekery, meče a kopí. Výrobky z ryzího železa se objevují asi 3 000 let před naším letopočtem. Náročnost získávání a zpracování železa z rud si vyžádala asi dalších 1 500 let, než si tyto dovednosti člověk osvojil. V období kolem počátku našeho letopočtu již se specializují řemesla. Existují kováři, kovolitci,

---

¹ Ing. LIŠKA, CSc, P. *Historické zbraně*. Praha 1987: Kriminalistický ústav VB. str. 4.

kovotepci a další. Touto diferenciací se kvalita a zpracování zbraní zvyšuje a samozřejmě se zlepšuje i jejich výzdoba.

1.1 Vznik a počáteční vývoj ručních palných zbraní

Není dosud zcela jasně známo, kde a kdy byly objeveny účinné výbušné a třaskavé směsi nebo střeliviny, které podmiňovaly vynález palných zbraní. Některé prameny označují za jejich původ Indii, jiné se přiklání k možnosti vzniku v Číně. Traduje se, že tam snad byly známy již před třemi tisíci let, ale mnoho hodnověrných důkazů pro to není. Střelný prach údajně znali velmi dávno i Arabové. Nelze ani vyloučit možnost, že střelný prach vznikl v Evropě. Nejstarší známou recepturu na výrobu střelného prachu z ledku amonného, síry a dřevěného uhlí popsal v roce 1249 Roger Bacon.

Ruční palné zbraně se začali dělit na kratší a lehčí píšťali (z češtiny byl tento název přejat prakticky do všech evropských jazyků jako pistole, podle jiné verze je název pistole odvozen od italského města Pistoia), a delší a těžší ručnice – hákovnice (arkebuzy). Píšťali měli hlaveň dlouhou asi 200-300 mm a ráži kolem 15-20 mm, hákovnice měly hlaveň dlouhou asi 500 mm a ráži okolo 20-30 mm. Ve druhé čtvrtině 15. století došlo k prodloužení hlavní hákovnic až na 850-950 mm a zvětšení jejich ráží. Používali se hlavně na střelbu z hradeb.

Náznaky jednoduchého zámku (spoušťového a odpalovacího mechanismu) se u ručních zbraní začal objevovat v polovině 15. století (obr. 1). Na počátku 16. století již byly běžné doutnákové zámky, které se až od poloviny 17. století nahrazovaly zámky křesadlovými. Současně s doutnákovým zámkem se od poloviny 16. století používal i daleko složitější zámek kolečkový. Jeho výroba však byla v tehdejších podmínkách pracná a nákladná, a proto se nikdy neužíval masově. .

Původně se zbraně vyráběly jen „mimoходом“ při výrobě seker, podkov, mečů apod. V 15. století se však již jejich výroby ujímají specialisté. Puškaři (ručníkáři), a koncem 15. století se specializují pažbaři (lůžkaři, šiftaři) a později zámkaři.

S rozvojem kolečkových a křesadlových zámků vzniká „caillourství“, řemeslo zaměřené na těžbu, výběr a výrobu křesacích kamenů z pazourkových úštěpů (obr. 2).

Všechny palné zbraně té doby byly předovky se zdlouhavým způsobem nabíjení. V 16 století byla kadence rány z muškety – 1 rána za hodinu, v 17. století 1 rána za 15 minut. Pouze výjimečně větší. Zbraně měly omezený účinný dostřel – pistole asi jen do 10 m, pušky nejvýše 50-100 m. Při střelbě docházelo k četným závadám a selháním. Veliký vliv na používání palných zbraní mělo i počasí. Černý prach velice snadno navlhl a při takovém stavu byl nepoužitelný. Mezi spuštěním zámků a vlastním výstřelem byla značná časová prodleva, která měla vliv na přesnost střelby a razantně snižovala pravděpodobnost zásahu. To vše omezovalo taktické použití zbraní. Podstatné zlepšení užitných vlastností zbraní přinesla teprve průmyslová revoluce v 19. století.

1.2 Průmyslová revoluce

Devatenácté století je obdobím bouřlivého rozvoje průmyslu a tento se v plné míře odrazil i na vývoji zbraní.

Převrat v konstrukci ručních palných zbraní způsobila především myšlenka iniciace střelného prachu pomocí třaskavin, tj. chemických sloučenin, které vybuchují při nárazu. V letech 1814 – 1820 vznikly na tomto základě tzv. perkusní zápalky. Zbraň s tzv. perkusním zámkem sice byla stále předovka se zdlouhavým nabíjením, ale již méně citlivá na povětrnostní podmínky a hlavně s téměř okamžitým výstřelem po spuštění zámků (obr. č. 3).

Aplikaci třaskavé nárazové složky k iniciaci pachové náplně také umožnila vznik dalšího převratného vynálezu – jednotného náboje. Existovalo několik vývojových směrů, ale úspěch si získal až patent francouzského puškaře Casimira Lefaucheux z roku 1836 – jednotný náboj s kovovou nábojnicí. Na tomto principu vznikali pistole, revolvery a pušky (zejména lovecké), které se vyráběly ještě počátkem 20. století (obr. 4). . Jednotný náboj umožnil tedy vznik zbraně nabíjené zezadu – tzv. zadovky. Došlo tím k mnohonásobnému zrychlení nabíjení zbraně. Vznik jednotného náboje úzce

souvisí se zavedením šroubovitého drážkování hlavní, jak je známe dodnes a které podstatně zvyšuje výkon zbraně, dostřel a precizi střelby.

Konec 19. století je poznamenán především vynálezem bezdýmného střelného prachu. Ten se vyznačoval menším obsahem pevných spalin a mnohem větším výkonem, než měl stávající černý střelný prach. Tímto bylo umožněno zmenšení ráží hlavně u pušek z dřívějších 11 – 18 mm na 6,5 – 8 mm. Změna rážování umožnila konstrukci dokonalejších opakovacích a později samonabíjecích pušek.

Kladem vývoje ručních palných zbraní je skutečnost, že od palných zbraní byla také odvozena konstrukce mnoha jinak prospěšných zařízení. Vznikly např. narkotizační zbraně pro snadnější manipulaci se zvěří a se zvířaty, meteorologická děla nebo děla k hašení ohně popřípadě vodní rozstřelovače nástražných výbušných systémů používané pyrotechnickou službou PČR. Princip palné zbraně se používá nejen u jatečních přístrojů a vstřelovačů hřebů na stavbách, ale i k tváření materiálů ve strojírenství, zhášení elektrického oblouku, odpichu taveb atd. (pracovní nástroje na principu palné zbraně se souhrnně nazývají expanzní přístroje).

1.3 Proč lidé zdobí zbraně

Zbraně vždy byly odrazem nejvyššího stupně poznání dané doby a geografického celku, ale vzhledem k jejich významu v boji o existenci také často zaujímaly zvláštní místo v kulturním životě. Ve starověku a raném středověku – ale i daleko později – bývaly odznakem sociálního postavení jednotlivce. Například u starých Slovanů směl zbraň nosit pouze svobodný muž – bojovník. Později byl meč odznakem šlechtického stavu. V předkřesťanských dobách byly zbraně častou obětí bohům, bojovníkům se dávaly do hrobů. Určité zbraně, zejména meč, ale např. v Africe i luk, bývaly symboly nejvyšší královské moci. Vyskytovaly se zbraně „posvátné“ ale i takové, kterým se připisoval magický význam. V armádách byly a někde ještě jsou některé zbraně odznakem vojenské hodnosti nebo funkce. Zbraně se často ztotožňovaly

se symboly svobody a boje za svobodu – ještě dnes jsou zbraně zobrazeny na vlajkách států a ve státních znacích mnoha zemí celého světa.

Všechny tyto jevy se odrážely ve skutečnosti, že výrobě zbraní pro tyto specifické účely byla často věnována mimořádná pozornost nejen po stránce konstrukční, materiálové a technologické ale i z hlediska uměleckého ztvárnění a výzdoby.

1.4 Výzdoba chladných zbraní

Není možné pominout něco málo o výzdobě chladných zbraních. Jelikož logicky předcházely zbraním palným, pak samozřejmě výzdoba palných zbraní byla obecně přejímaná ze zbraní chladných. Tyto zbraně jsou po zbraních úderných nejstarší skupina zbraní, které lidstvo začalo používat. První chladné zbraně byly nepochybně pěstní klíny, jinak univerzální nástroj lidí v paleolitu.

S nástupem kovů získali tvůrci zbraní materiál, který byl mnohem snadněji zpracovatelný a na druhou stranu dostatečně odolný, aby nám doklady jejich tvůrčího ducha dochovaly do dneška. Nejprůnosnější materiál je pro nás v tomto případě železo, respektive později ocel.

Prostor k výzdobě chladných zbraní se nabízí jak na čepeli, tak na rukojeti, případně koši. Nejjednodušeji se daly zdobit právě rukojeti chladných zbraní, protože bývají zpravidla (ne vždy) z organického materiálu, který se snadněji tvaruje a zpracovává. Míra výzdoby rukojeti je zde však limitována uživatelským komfortem. Pokud se bude bohatě zdobená rukojeť špatně držet, je zbraň k ničemu, pokud ovšem nejde o zbraň ceremoniální.

Koš chladné zbraně se zpravidla zdobí tvarováním jeho konstrukčních prvků (pruty, záštita) do různých ornamentálních tvarů nebo jejich zakončováním výzdobnými motivy (žaludy u tesáků, kuličky, profilování atd.). Tyto výzdobné prvky vznikají při kování nebo odlévání prvků koše a rukojeti (obr. 5). Teprve u nákladnějších chladných zbraní přichází na koši ke slovu rytina, vytlačování nebo lept, které jsou zde, podobně jako například pokovení (niklování) přirozeně ohrožovány otěrem při nošení a agresivními vlivy prostředí, ve kterém se zbraň vyskytuje.

Největší plochu pro výzdobu nabízí na chladné zbrani čepel. Výzdoba zde umístěná však má tu nevýhodu, že při nošení není vidět, protože je ukryta v pochvě. Na čepeli se proto častěji objevují výzdobné prvky, které mají vztah k majiteli nebo výrobcí nebo texty, které ho mají chránit či mu zajistit úspěch na lovu či v boji. Častá je signatura nebo značka výrobce. Někdy je rytá, jindy ražená nebo vykládaná jiným kovem (zlato, stříbro). K těmto výzdobným prvkům mají vztah také nápisy, označující kvalitu čepel. Jedná se především o proslulý termín „EISENHAUER“ na solingenských čepelích, který se zřídka může objevit také na loveckých zbraních. Další skupina výzdobných prvků, které se zde objevují, jsou magické značky, které mají vztah k majiteli (nositeli) a mají ho chránit. Nalézáme je především na důstojnických zbraních, ale také na loveckých, kam se mohly dostat druhotným použitím čepel na lovecký tesák.

Významný výzdobný prvek představují také hesla² a upomínkové nápisy. Jde zpravidla o vyjádření loajality k režimu, jemuž majitel slouží, případně k nějakému politickému směru, jako tomu je například u chladných zbraní revolucionářů z roku 1848. U loveckých chladných zbraní se zde objevují nápisy s mysliveckou tematikou, modlitby, žertovné veršovánky nebo přání dobrého lovu. To vše je samozřejmě kombinováno s figurální rytinou či leptem a objevují se také motivy rostlinné či geometrické.

V době, kterou se zabývá tato práce, se prakticky používají jen tři skupiny loveckých chladných zbraní: dřevcové zbraně, tesáky a lovecké bodáky. První jsou zbraně dřevcové, především kančí nebo medvědí kopí, používané na medvědy, vysokou zvěř a divoká prasata. V průběhu 19. století z Evropy prakticky mizí. Na těchto zbraních je zdobena jak rukojeť, kde jsou často ve velkých počtech ozdobné hřeby, tak čepel. Ozdobné hřeby na rukojeti mají zlepšit jistotu úchopu zbraně, tedy mají zabránit vyklouznutí zbraně z ruky v případě nárazu na zvíře. Jejich funkce je však také estetická, někdy mají zdobené hlavice. V některých případech mívají lovecká kopí na rukojeti také textilní výzdobu v podobě tkaniny, kterou hřeby fixují. V literatuře se informace o této skutečnosti neobjevují, ale zbytky těchto tkanin se vyskytují na některých loveckých kopích v loveckém sále Státního zámku Opočno.

---

² Například nápisy „VIVAT CAROLUS VI.“ na chladných zbraních posledního čistokrevného Habsburka Karla VI. Řada těchto čepelí se později objevila na loveckých tesácích a výzdoba na nich byla zachována.

V horní části loveckých kopí se objevují také ozdobné třapce z vlny, zpravidla zelené nebo červené barvy. Jejich funkce je zcela jednoznačně estetická a praktický význam nemají.

Hroty loveckých kopí nabízejí plochu pro ryteckou výzdobu, která se zde většinou také objevuje. Jde o motivy zvířete, ornament, případně také nějaké heslo či vzývání boha, které má zajistit úspěch lovu a zachování zdraví či života lovce, který byl v tomto případě výrazně víc ohrožen než při lovu palnou zbraní.

Nejznámější lovecké chladné zbraně jsou ovšem lovecké tesáky, zavazáky, zarazáky a lovecké šavle. Jejich původní funkce byla čistě praktická, protože sloužily k zarážení nebo dorážení zasažené zvířete. Do nástupu zezadu nabíjených dvojhlavňových kulovnic (dvojáky, kulové kozlice) a opakováček nebylo výjimkou, že poraněné zvíře na lovce zaútočilo a tomu pak šlo o život. Chladná zbraň byla nutností. Navíc také zvíře, která vypadala jako mrtvá, dokázala zranit nebo zabít neopatrného lovce, který se k ní přiblížil v domněnku, že již není nebezpečná. Tesákem se tedy zvíře doráželo a odkrvovalo. K podobným účelům sloužily také zavazáky a zarazáky, které byly výrazně menší.

Lovecký tesák směli, podobně jako lovecké palné zbraně, až do roku 1848 používat jen příslušníci loveckého personálu a šlechta, které byla myslivost vyhrazena (obr. 6). Tesáky proto vždy byly alespoň skromně zdobené, přinejmenším měla nějaké ozdobné prvky rukojetí. V průběhu času, nejpozději v 17. století, se stal tesák symbolem příslušnosti k loveckému stavu. Tuto funkci plnil i po zlidovění myslivosti po roce 1848 a do jisté míry si ji drží dodnes. Společenství myslivců, která se považují za výjimečná, tesáky alespoň při slavnostních příležitostech nosí.

Při běžném nošení je z tesáku nejvíce vidět rukojetí se záštitou. Výzdoba vlastní rukojeti je omezena materiálem, který se na ni používá. Bývá nejčastěji z parohoviny, která díky přirozenému zdrsnění zaručuje pevný úchop zbraně, ale omezuje možnosti výzdoby, která se v těchto případech soustřeďuje na hlavice nýtů, které drží střenky. U loveckých tesáků s kovovou, nejčastěji mosaznou rukojetí, se zpravidla výzdoba rukojeti omezuje na rýhování povrchu.

Prostor pro výzdobu ovšem naopak skýtá hlavice rukojeti, která může být zdobena motivem rostlinným nebo zvířecím. Nejčastěji jde o psa, hlavu kance nebo

jiného loveckého zvířete. Jde většinou o lité, později dopracované motivy. Zde výzdobu omezuje hmotnost hlavice, která by mohla příliš narůst, a potřeba, aby hlavice poskytla přirozenou oporu hřbetu ruky při tasení a použití zbraně.

Nepochybně nejvýznamnější plochu pro výzdobu tesáku představuje příčka a záštitná mušle, případně (pokud je) pruty koše. Zatímco pruty koše bývají zpravidla z oceli, příčka a záštitná mušle bývají nejčastěji mosazné, ale i ocelové, případně dokonce stříbrné. Příčka mívá ozdobný tvar, přičemž alespoň na koncích bývá nejčastěji zdobena loveckými motivy nebo motivy lesa (žaludy). Na záštitné mušli může být jak figura zvíře, tak rostlinný motiv nebo erb či monogram majitele, případně kombinace těchto motivů. Ze stejného kovu jako příčka a mušle bývá také kování pochvy, které svojí výzdobou koresponduje s mušlí a příčkou. Zpravidla zde však bývají rostlinné motivy, méně už motivy zvíře.

Největší, ale jen zřídka pro třetí osobu viditelný prostor pro výzdobu tesáku představuje čepel, především její horní část. Pokud je zdobena, pak se nejčastěji jedná o rytinu, případně lept. Mnohem méně často se vyskytuje zlacení.

Na čepelích tesáků se vyskytují především lovecké a rostlinné motivy, poměrně často kombinované s nápisy, o nichž píše výše. U starších tesáků z doby před polovinou 19. století jsou výzdobné prvky čepele leckdy narušeny broušením. U tesáků, které se už používaly jako ceremoniální, tomu tak většinou není. V horní části čepele se, pokud vůbec, vyskytuje signatura výrobce. Ta je však obvyklá až u zbraní ze 2. poloviny 19. století a zdaleka ne u všech. Někdy dokonce do jisté míry narušuje výzdobu, protože rytina či lept se prováděly na již signovanou čepel.

„Pandurské“ šavle

Zvláštní výzdobné motivy se vyskytují na loveckých nebo tzv. pandurských šavlích. Módním doplňkem řady lovců a loveckého personálu se pod dojmem vojenských úspěchů jihoevropských pandurů na středoevropských bojištích prvních dvou slezských válek, kolem poloviny 18 století nebo možná spíš v jeho druhé polovině staly lovecké chladné zbraně se zahnutou čepelí, pro které se používal také pojem lovecká šavle nebo Jagdplaute (Plute) (obr. 7). Právě zahnutá čepel je odlišuje od středoevropských a západoevropských loveckých tesáků, používaných před nimi, souběžně s nimi a vlastně dodnes. Podstatné na těchto zbraních je, že jejich čepele bývaly velmi často zdobeny nezbytným nápisem „Vivat pandur“, vyobrazeními pandurů

a různými magickými a náboženskými značkami. Občas se zde objevila i císařská orlice. Tvrdí se, že tyto zbraně jsou vyrobené z čepelí pandurských šavlí nebo dokonce že se jedná o nože, které nosili sami panduři. Je to legenda s tuhým životem, ale pouze legenda. Nevylučuji, že někde se povedlo získat pandurovu zbraň, ale je velmi nepravděpodobné, že by panduři před odchodem ze střední Evropy domů na okraj civilizace dobrovolně odevzdali šavle či nože k výrobě loveckých zbraní. Navíc jejich výzbroj byla nejednotná, těžko očekávat, že by jejich nejslavnější velitel baron Trenck na ně nechal vyrýt shodnou výzdobu a nápis. Přitom tyto čepele jsou si velmi podobné, byť jistě ne shodné. Na dobových vyobrazeních pandurů tito mívají pořádné šavle, za pasem pár bambitek a balkánské nože, případně jatagany. Lovecké zbraně s bohatě zdobenou a zranitelnou mosaznou (typicky středo- nebo západoevropskou) garniturou tam prostě nenajdeme.

Lovecké šavle (Jagdplaute) nebo, chcete-li, tesáky se zahnutou čepelí, s největší pravděpodobností vznikly na základě středoevropské poptávky po romantice. A šikovní výrobci i obchodníci dodali čepele s romantickou výzdobou, kterou jsme výše popsali. Možná je dokonce vydávali za pravé. Tyto zbraně se používaly a snad i vyráběly až do začátku 19. století. Tvrdí se, že se používaly při parforsních honech (obřadné a nákladné štvance na jeden kus vysoké zvěře) k přeseknutí šlach uštvaneho zvířete předtím, než mu byla zasazena smrtící rána. Bohatě zdobená mosazná garnitura na těchto zbraních dokládá, že tyto zbraně používala jen šlechta a její lovecký personál. Ostatně jinak to ani nebylo možné. Výzdoba „pandurských“ loveckých tesáků představuje jistě zajímavou kapitolku v dějinách výroby a výzdoby chladných loveckých zbraní.

Lovecký bodák

Opomíjená a mnohdy zcela neznámá lovecká chladná zbraň je lovecký bodák. Jeho účel byl v zásadě sebeobránný a měl střelci umožnit po vystřelení rány čelit protiútoky zvěře nebo ji dorazit. Lovecké bodáky se nasazovaly na hlaveň pomocí tuleje nebo za zasouvaly rukojetí do hlavně. Protože jejich uživatelé byli kavalíři, také tyto zbraně se zdobily. Výzdoba v podobě profilování či rytiny se nejčastěji vyskytuje na tuleji, případně na horní části čepele, kde bývá kov i prořezávaný. Rytiny se na čepelích nevyskytují.

Závěsníky

Opomíjený výzdobný prvek loveckých chladných zbraní je bezesporu závěsník, popřípadě řemen.. jeho výzdoba se prováděla aplikací kůže různé barvy, kombinované s textilií, opatřenou např. dracounovou výšivkou, Obecně lze říci, že řemení je dochováno tak k desetině zachovaných tesáků a možná k ještě menšímu počtu.

1.5 Česká cesta k dějinám loveckých palných zbraní

Naše země patří mezi země s nejstaršími a nejbohatšími tradicemi lovu. Na nevelkém území naší vlasti je soustředěno tolik souborů historických loveckých zbraní, že se s námi může měřit málokterý stát. Obecný zájem o historické zbraně vznikl v minulém století a nejprve se projevil ve Francii a v Německu. V době velkorysých rekonstrukcí románských a gotických katedrál se obnovovala i architektura středověkých hradů. Lov a zbraně byly přirozenou složkou rytířské kultury a středověkých tradic. Válečné konflikty a přesuny v Evropě způsobily zničení a rozkradení množství historicky cenných předmětů. Vznikla tedy potřeba pořídit soupisy historických sbírek a k nim se řadily i zbraně.

Z těchto podnětů se vytvořila základna pro vybudování nové vědecké disciplíny – obecné historie zbraní. Lovecké zbraně v královských a císařských sbírkách lákaly pozornost svou jedinečností a úpravou. Toto je zařadilo mezi významné umělecké památky na úrovni uměleckých předmětů.

Prvním zveřejněním českého souboru historických zbraní byl seznam lobkovické sbírky, uvedený spolu s galerií obrazů a uměleckých předmětů ve zvláštním svazku dvoudílného soupisu památek v roudnickém okrese jako součást inventáře zámku v Roudnici. Soupis vyšel roku 1907 jako nejstarší a na dlouhou dobu jediná publikace tohoto druhu v Čechách.³

---

³ Dvořák M., Matějka B., *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese roudnickém, II Zámek roudnický*. Praha 1907

2 Zpracování vývoje uměleckého ztvárňování zbraní

2.1 Těšíňky

Pokud se chceme zabývat výzdobou zbraní, pak nelze pominout tzv. „těšíňky“. Byly to zbraně efektní a levné. Proto si je mohli dovolit pořizovat i řemeslníci a obchodníci a nejen představitelé šlechty. Zmínky o „těšíňkách“ se objevují často i na stránkách městských inventářů a pozůstalostí. Ve střední Evropě téměř není zámecká zbrojnice, kde by se nenacházely. Název si tyto lehké lovecké zbraně vysloužily od místa svého vzniku. Začaly se vyrábět v Těšíně koncem 16. století a ve století 17., již byly ustáleným pojmem. Vyznačovaly se poměrně malou ráží (kolem 8 – 9 mm), kolečkovým zámkem velmi zvláštního tvaru a vnějším mechanismem. Dlouhé byly asi 120 cm. Za zmínku stojí tvar pažeb, jež se odlišuje od pažbařských prací dané doby (obr. 8).

Těšínské pažby mají výrazné intarzie. Závitnice, bílé body jako kuličky z kosti, mezi tím čtverečky a srdíčka z perleti a uprostřed ornamentů složených z těchto prvků běhají zajáci, psi, draci, jeleni a veverky kolem ústředního motivu jezdce, husara, sv. Jiří nebo kolem medailónu s monogramem či znakem majitele, jemuž zbraň patřila. Do tohoto pestrého, téměř lidového kroje je oblečena pažba, jejíž krk přechází vlnitou křivkou v hlaviště, vyklenuté ve hřbetě a prohnuté zespod, tvarované podle esovité osy, s botkou, která vybíhá prodlouženým obloukem ve směru hřbetu a dovnitř je skrojena tak, že ze strany tvoří ostrý úhel s hřbetní linií pažby. Takový tvar pažeb připomíná téměř houslařské profily⁴.

Tyto zvláštní zbraně, bohatě intarzované se staly vývozním artiklem Těšina hned v prvních desetiletích výroby. Jejich oblíbenost a samozřejmě i výroba vydržela poměrně dlouhou dobu. Úpadek „těšínek“ je zaznamenán až počátkem 18. století. Jejich kouzlem je rozhodně pestře zdobená pažba, kdy každá z pažeb vypadá jako malý kurs pažbařského umění ve zkratce.

---

⁴ L.LETOŠNÍKOVÁ, *Lovecké zbraně v Čechách*, SZN Praha 1980, str. 36

2.2 Klasická výzdoba zbraní - vývoj

Výzdoba zbraní představuje důležitý identifikační prvek, umožňující přesnější určení jejího původu a doby vzniku. Různé výzdobné techniky byly převzaty od výrobců chladných zbraní. Dále se používaly i úpravy povrchů kovových materiálů používaných platněří (výrobci zbroje). Povrchová úprava kovových součástí měla nejen estetický význam ale též představovala ochranu proti korozi. Již od 16. století jsou hlavně civilních zbraní černěné nebo modřené. Tmavší modř poukazovala na výrobky španělské, světlejší na francouzské. Později se objevuje hnědění hlavní. Širšímu používání se mu doslalo od 18. století vlivem anglických puškařů. Taková zbarvování povrchů kovů je v podstatě řízená inteligentní koroze za pomoci chemických činidel a postupů. Od 16. století se kovové součásti palných zbraní zdobeny rytím a cizelováním.

Rytí je druh ornamentálního zdobení výrobků z kovů. Rytím lze vytvářet jemné vzory a monogramy. Ploché rytí se provádí ručně ocelovými rýtky. Je to náročná práce, vyžadující výtvarné nadání a vysokou pečlivost, nejčastěji je zdobení rýhováním, vlnkami, přímými čarami apod. Zvláštním případem je tzv. gilošování, které se provádí strojově pomocí šablony. Všechny tyto úpravy se provádí na hotových výrobcích. Další formou rytí je zdobení ozdobnými razidly, a používá se u masivních výrobků z plechu.

Cizelování je vlastně modelování v plechu – vypracování plastických tvarů tepáním v základní rovné nebo vyduuté plochy. Požadovaných tvarů se dosahuje pomocí tzv. čakanů z oceli a kladívka. Masivní předměty se při cizelování uchytí svěrkou, ploché předměty je třeba přitmelit na cizelérskou polokouli. Polokoule musí být podložena koženým věncem, aby se dala otáčet.⁵

Od 16. století jsou rovněž pažby vykládány např. slonovinou, kostí, želvovinou, rohovinou, perletí nebo odlišně zbarveným dřevem. Honosné exempláře daného období mívaly pažbu zcela pokrytou destičkami z kosti, či jiných materiálů, zdobených rytinami a dalšími technikami. V 17. a 18. století se na pažbení objevuje

---

⁵ www.vensy.cz/vensy/6-RADY-TIPY-NAVODY/10-Ryti-a-cizelovani - 13.04.2013 12.50 hod

ornament ze železného nebo stříbrného drátu, kterým je pažba vykládána. Rovněž se začalo přihlížet k volbě materiálu, ze kterého je pažba vyrobena. Nejčastějším materiálem používaným ke zhotovování kvalitních pažeb bylo dřevo ovocných stromů (švestka, hrušeň), později hlavně ořech. Ale byla používána i „kořenice“ či různé druhy dovážených exotických dřev (eben, teak) (obr. 9).

Zdobení postupně zasáhlo téměř všechny součástky palných zbraní – nejen ty nejrozměrnější jako byly pažba a hlaveň či k výzdobě obzvláště vhodná zámková deska, ale též menší součástky soupravy (protideska, lučik, botka aj.). Nejobvyklejší výzdobnou technikou byla rytina, případně řezba, ale při výzdobě palných zbraní se uplatnilo i cizelování, leptání, inkrustace, intarzie, v menším rozsahu i malba, email a další umělecké techniky. Ke zdobení zbraní se používaly zlato, stříbro, drahé kameny, slonovina, mosaz, perleť, paroží, rohovina, kost a další materiály.

Počátky zdobení palných zbraní spadají do období renesance a se změnami výtvarného názoru a střídáním uměleckých slohů se změnil i charakter výzdoby. Právě baroko se svou zálibou v bohatém dekoru přispělo k tomu, že se výzdoba rozšířila prakticky na všechny součástky pušek a pistolí. Výzdobným prvkem se v té době stává i signatura výrobce, často provedená na hlavní zlatou či stříbrnou inkrustací. V první polovině 18. století jsou soupravy zbraní mnohdy mosazné a pozlacené a na jediné zbraně nacházíme řadu různých výzdobných technik. Klasicismus konce 18. století začíná dávat přednost uměřenější výzdobě, v níž převažují jemné rytiny a zejména v Anglii na přelomu 18. a 19. století je kladen důraz spíše na technické řešení a výzdobě je věnována menší pozornost. Střízlivý anglický styl pak ovlivňuje výzdobu zbraní i na evropském kontinentě. Tato skutečnost však nepochybně souvisí s tím, že v 19. století se lovectví více rozšiřuje do řad měšťanů, kteří zpravidla nemohli věnovat na pořízení zbraně takové finanční částky jako bohatí šlechtici 17. a 18. století a kteří též před reprezentativní výzdobou preferovali funkční spolehlivost zbraně. V druhé polovině 19. století ruční řemeslnou výrobu zbraní vystřídala průmyslová, strojová výroba. Palné zbraně přestaly být produktem uměleckého řemesla, ale se sériovou výrobou nezaniklo jejich zdobení, které se nadále uplatňovalo na dražších nevojenských zbraních i na individuálně zdobených luxusních exemplářích. Na vojenských zbraních nacházíme

samozřejmě výzdobu jen výjimečně, např. na některých osobních zbraních důstojníků (pistole, revolvery), na darovacích exemplářích apod.⁶

Na výzdobě zbraní se podíleli význační umělci své doby. Ostatně byl to i zajímavý zdroj příjmu a tak začaly postupně v různých zemích vznikat vzorníky pro výzdobu zbraní. Umělecké slohy překračovaly hranice států. Výrobci zbraní přebírali osvědčené výzdobné techniky a motivy. Tím docházelo k určité univerzalitě ve výzdobě zbraní, vyznačující se shodnými rysy v řadě evropských států. Přesto existují určité oblasti a územní celky, zachovávající si v určitých obdobích svérázné prvky výzdoby zbraní, charakteristické pouze pro tuto oblast.

Italské zbraně vyráběné v 17. století v Brescii jsou typické železné, bohatě prořezávané soupravy zbraní. Tato výzdoba se zpravidla neomezuje pouze na prostor určený původně pro součástky soupravy, ale překrývá i část pažbení. Četné zbraně ze střední Itálie mají v 18. století řezbou v železe bohatě zdobené zámkové desky s reliéfními figurálními motivy, někdy groteskními. Na těchto zbraních často tvoří tělo kohoutu reliéfně vyřezávaná lidská postava.⁷

Zbraně Slezka patří rovněž mezi tyto oblasti. Nelze opět nepřipomenout „těšínské“ s jejich bohatě vykládanými pažbami rostlinnými a geometrickými ornamenty, doplňovanými figurálními a zvířecími výjevy.

Chebská reliéfní intarzie se uplatnila hlavně při výrobě drobnějšího a luxusnějšího nábytku jako byly šperkovnice nebo sekretáře. Odtud se dostala na reliéfně řezané pažby chebských pušek. Karlovarské pušky 18. století symbolizují mosazné nebo pozlacené soupravy, případně i hlavně. Bylo by možné uvádět i řadu jiných příkladů z různých evropských oblastí.

---

⁶ V.DOLÍNEK, J.DURDÍK, *Historické zbraně*, Naše vojsko 2008, str. 301 a 304

⁷ V.DOLÍNEK, J.DURDÍK, *Historické zbraně*, Naše vojsko 2008, str. 301 a 304

2.3 Motivy výzdoby zbraní

Jako existuje spousta rozmanitých výzdobných technik, jsou rozmanité i motivy výzdoby na zbraních. Za klasické lze považovat různé geometrické a rostlinné ornamenty. Jelikož se zabýváme loveckými zbraněmi, pak k nejčastější tématice patří rozličné lovecké výjevy a lovecké scény zobrazující lovce a lovnou zvěř. Výzdobné motivy na loveckých zbraních se vyvíjejí podobně jako lovecké zbraně samy. Také motivy podléhají dobové módě a jejich aplikace je vedle vkusu zákazníků (zadavatelů) limitována možnostmi řemeslníků, respektive umělců dané doby. Motivy výzdoby jsou pochopitelně dány také technickým vývojem loveckých zbraní. Historicky se mění zobrazování scén i výběr zobrazené zvěře. Jestliže před stoletím to byli jeleni, medvědi, vlci a lovci na koních, tak dnes vedle klasické zvěře zastoupené v domácí přírodě, je to módní zobrazování „velké pětky“ (Big Five – slon, nosorožec, bůvol, lev a levhart). To je zapříčiněno módou poplatkových lovů v Africe (obr. 10). Na zbraních jsou i početné výjevy vojenské, historické, náměty z antické mytologie. Vedle reálně existujících zvířat jsou to různá bájná zvířata a tvorové (draci, příšery). Objevují se heraldické symboly aj. Zbraně byly téměř výhradně určeny pro uživatele mužského pohlaví a tak nikoho nepřekvapí, že se ve výzdobě objevují i erotické motivy.

Nemalý vliv na výzdobné motivy loveckých zbraní má vedle módy také politická situace a celková společenská atmosféra. V prudérní atmosféře revoluční Francie v prvních letech revoluce nebo v puritánské Anglii se jen těžko budou aplikovat rozpustilé antické motivy, kterým jinak holdovala renesanční i barokní Evropa. Podobně je možno hovořit například o prudérním sovětském bloku v období let 1948-1990.

Geometrické motivy

Za klasické výzdobné motivy, které se táhnou staletími a jsou společné vedle loveckých palných zbraní například také chladným zbraním, lze považovat různé geometrické ornamenty. U některých méně honosných zbraní těmito geometrickými motivy v podobě linky nebo vlnovky po obvodu některých kovových součástí výzdoba nejen začíná, ale také končí. To lze například sledovat u skromně zdobené zbraně

belgického původu z konce 19. a první třetiny 20. století, kde najdeme pouze linku po obvodu baskule nebo zámkových desek a tím je výzdoba hotová. Podobně bývaly mnohdy zdobeny standardní lovecké zbraně sovětské produkce. Geometrický motiv v podobě vlnovky je také „politicky korektní“, takže se nám táhne dějinami výzdoby zbraní od počátku do současnosti. Z geometrických motivů lze samozřejmě sestavit také náročnější výzdobu, zvláště pokud se zkombinují s motivy rostlinnými nebo zlacením. V každém případě patří v posledním století k nejrozšířenějším.

Rostlinné motivy

Obrovskou nabídku pro výzdobu zbraní představuje říše rostlinná. Tvary, jimiž rostliny hýří, používají lidé ke zdobení svých výrobků od nejstarších dob. Je to přirozené a konstatujeme, že pro tvůrce výzdoby také pohodlné. Jak známo, rostliny na rozdíl od zvířat, neutíkají.

Rozvilina

Nejčastější výzdobný motiv z říše rostlin představuje rozvilina, která se prosazuje zejména v posledních 150 letech. Má totiž tu vlastnost, že ji lze v rámci průmyslové nebo alespoň manufakturní výzdoby použít jak na zbraně podprůměrné, průměrné i vysoké kvality. Nejčastější rozviliny jsou „kroucené“ úponky, které se uplatňují jak na levných, tak drahých zbraních. Zatímco u levných zbraní je provedení rozvilin velmi jednoduché a plocha, kterou na zbraní zaujímají, je minimální, u nákladnějších zbraní zaujímají rozviliny stále větší plochu, až je jimi v řadě případů zbraň zdobena celoplošně. Rozvilina je typický výzdobný motiv anglických zbraní, ale vyskytuje se celosvětově. U nákladnějších výrobků (ale zdaleka ne u všech) bývá rozvilina kombinována se signaturou výrobce, která je zpravidla umístěna na nápisovém pásku (obr. 11). Rozvilinu lze kombinovat se zvířecími motivy nebo loveckými scénami či arabeskami. Jde o univerzální a po stránce politiky či náboženství nekonfliktní výzdobný motiv. Lze jí zdobit i zbraně pro diktátory. Najdeme ji jak na zbraních pro

Lenina,⁸ na trojáku pro Stalina,⁹ na samonabíjecí brokovnici pro Antonína Zápotockého¹⁰ i na zbraních, které užíval Erich Honecker.

Úponky a listy

Další žádaný výzdobný motiv z rostlinné říše, který má velmi blízko k rozvilinám, ale zaslouží si samostatnou podkapitolu, jsou úponky s listy. Je zvláštní, že nejspíše tyto stylizované listy nemají reálný základ. Botanici se v určení konkrétní rostliny, kterou rytci v těchto rytinách vyobrazují, nebyli schopni shodnout, ale jedná se o rostlinu s velkými členitými listy a stonkem v podobě šlahounu. V některých případech se jako součást tohoto motivu objevují i hrozny, takže zde je již určení rostliny jednoznačné. Tyto motivy jsou výrobně velmi nákladné, realizují se na zdrsněném podkladu, který je někdy ještě ztmavený a na rozdíl od rozviliny se častěji kombinují se zvířecími motivy nebo dokonce figurami. Rytci si někdy zjednodušovali práci tak, že motiv do kovu předleptali a potom dopracovali. Tento výzdobný motiv je charakteristický pro střední a západní Evropu od konce 50. do 80. let 19. století, ale objevuje se ještě na konci tohoto století, aby byl čas od času znovu oživen moderními rytci (obr. 12). U nás se tyto motivy poměrně často objevují na zbraních, které prošly dílnou pražského puškaře a obchodníka se zbraněmi Jana Novotného, uváděného častěji jako Nowotný.¹¹ V 70. letech takto zdobil Josef Miller v Zlonicích a také rytci, spolupracující s karlínským puškařem Matyášem Machem.¹² Rozhodně nejde o motiv, který by byl výhradně český, ale lze ho považovat za středoevropský v tom smyslu, že u loveckých palných zbraní se jinde nepoužíval.

---

⁸ *Puška pro Vladimíra Iljiče*. Střelecká revue, roč. 1977, č.10, s.4

J.H.: *Poľovnícke pušky V.I. Lenina*. Střelecká revue, ročník 1988, č.4, s. 11.

⁹ Tetřev, Jan: *Trojáky pro Stalina*. Nepublikovaný rukopis v držení autora.

¹⁰ Tetřev, Jan: *Prezidentův automat*. Střelecká revue, roč. 2009, č.6, s.72-73.

¹¹ Mám zde skutečně na mysli zbraně, které prošly jeho dílnou a nikoli jen obchodem. Pro tyto luxusní výrobky Nowotný zavedl vlastní číselnou řadu a měl jsem možnost mít jich několik v ruce.

Pazdera, David-Dolínek, Vladimír: *Pražská firma Jan Novotný*. Střelecký magazín, 2003, číslo 5, 6, 7, 8, 9, 10,11, s. 26-27.

¹² Při vzniku lovecké zbraně spolupracovalo zpravidla několik řemeslníků, mezi něž vedle pažbaře a zámečníka patřil také rytec. Zatímco pažby i zámky si většina puškařů dokázala zvlášť v malých dílnách vyrobit sama, rytiny se většinou, ale ne vždy zadávaly buď rytcům, kteří pracovali při dílně nebo „externistům“.

Na zbraních ze 17., 18. a první poloviny 19. století se často objevuje také akant. Slovo pochází z řečtiny. Akant je rostlina z rodu bodláků, jejíž hrotité a dekorativně členité listy byly už v řeckém umění napodobeny jako výzdobný motiv, akant se vyskytuje v ornamentice všech slohů, mnohdy ve stylizované podobě, jindy jsou přírodnímu tvaru blízké. Ornament akantových rozvilin je zvlášť typický pro naše řezbářství poslední čtvrtiny 17. století až do první čtvrtiny 18. století, ale na zbraních se prosazoval mnohem déle. Akant bývá takřka vždy kombinován s některým dalším motivem.

Dubový list

Pro německy hovořící země střední Evropy je typickým rostlinným výzdobným motivem dubový list. Dub jako germánský symbol se ovšem na německých zbraních vyskytuje až od poloviny 19. století a nejčastěji až po sjednocení Německa v roce 1871. Tehdy však nastává jeho slavné období. Zadavateli výzdoby je dubový list, stejně jako s ním mnohdy související žaludy, jednoznačně chápán jako národní symbol a přesahem k nacionalismu. Dokládá příslušnost majitele k německému pokrevnímu společenství. Typické umístění pro dubové listy představuje na loveckých zadovkách s lůžkovým závěrem (opakovačky poskytují daleko menší prostor pro výzdobu) čelo lůžka hlavní (baskule). Je zde dostatek materiálu pro hlubokou řezbu dubových listů, které se ovšem mohou objevit a objevují se také na zámkových deskách nebo na spodní straně podušky lůžka hlavní. Vzhledem k náročnosti rytiny dubových listů se tyto nevyskytují na zbraních podprůměrné kvality, ale zpravidla na zbraních, určených pro střední tříd a vyšší vrstvy společnosti, které ostatně byly nositeli německého vlastenectví, resp. mnohdy agresivního nacionalismu. Pokud na lovecké zbrani identifikujeme dubové listy, je vysoce pravděpodobné, že záhy zjistíme, že byla vyrobena v některé zemi, kde žilo německy hovořící obyvatelstvo. Tato skutečnost je ověřena na dlouhé řadě zbraní německého původu, které prošly rukama Mgr. Jana Tetřeva v rámci jeho působení ve Východočeském muzeu v Pardubicích. Je nutné uvést, že v době, kdy se masově používal dubový list jako výzdobný prvek loveckých zbraní, vzniklo v Německu a německy hovořících zemích zcela nepochybně velké množství jiných loveckých zbraní, na

nichž nebyl dubový list použit. Jde o typicky německý a do jisté míry dominantní, nikoli však převažující výzdobný motiv.¹³

Po II. světové válce se motiv dubového listu z výzdoby zbraní v německy hovořících zemích na dlouho vytratil jako „politicky nekorektní“. Zvláště nepřijatelný byl pro východoněmecké zákazníky. V posledních letech se však opět objevuje (obr. 13).

Lipový list - české specifikum

Z listových motivů výzdoby zbraní zcela jednoznačně zaslouží připomenutí také lipový list a lipová ratolest, kterými zdobila zbraně ze svých dílen pražská firma Lověna v době mezi světovými válkami a krátce po II. světové válce. Tato výzdoba v národním duchu vytvářela z nejvyšší kategorie zbraní z Lověny pozoruhodná umělecká díla, která v následujících 60 letech už nikdo z českých rytců nenapodobil.¹⁴ Lipový list se uplatnil také na pažbách některých zbraní z Lověny, ale to jsou velmi vzácné případy. Jde evidentně o umělecky pojatou antitezi vůči germánskému motivu dubových listů, která však našla jen omezený okruh zákazníků mezi českými myslivci a po roce 1948 se vzhledem ke změně struktury poptávky po zbraních a výzdobě dále nepěstovala. Umělecky zdobené zbraně z Lověny tak představují velmi zajímavý sběratelský materiál, nehledě k tomu, že se jednalo o technicky velmi dobře zpracované exempláře. Je nutno konstatovat, že tato skupina zbraní představuje jen zlomek sortimentu tehdejší Lověny, kde byla řada zbraní, které firma pouze signovala a přeprodávala.

Růže

Ačkoli květy nabízejí nepřeberné množství motivů ke ztvárnění na zbraních, rytci zpodobňují takřka výhradě jen jednu květinu, a to růži, respektive její květ. Bohatost okvětních lístků této květiny nicméně způsobila, že tzv. růžičková rytina se vytváří na opravdu luxusních loveckých zbraních, zpravidla kombinovaná s rozvilinou tak, aby výzdoba byla celoplošná (obr. 14).

---

¹³ RICHARD MARHOLDT: *Waffen-Lexikon*. Mnichov, L.C.Mayer-verlag, Mnichov, 1937.

¹⁴ Letosníková, Ludiše: *Průkopníci puškařského družstevnictví*. Střelecká revue, ročník 1984, č.6, s.12-13

Lovecké scény a zvířata

Jelikož se zabýváme loveckými zbraněmi, pak k nejčastější tématice, která je na nich zpodobňována patří rozličné lovecké výjevy a lovecké scény zobrazující lovce a lovnou zvěř při lovu nebo těsně po něm, výjimečně před ním. Zobrazování lovců a lovné zvěře ostatně není trend jen několika posledních staletí, ale díky nálezům z jeskyní Lascaux nebo Altamira¹⁵ víme, že se jedná o nejstarší motivy, které lidé kdy vůbec zpodobňovali a jejich počátek je snad kdesi v paleolitu.

Lovecké scény mají na zbraních neocenitelnou hodnotu také pro historiky, kteří se věnují dějinám hmotné kultury, protože z nich lze vyčíst mnohé o průběhu lovu, zbraních, oděvech a zvycích v době, kdy zbraň vznikla. Rytiny s vyobrazeními lovu pistolí například definitivně rozhodly otázku, zda se pistole v éře předovek používaly k lovu. Na druhou stranu je nutno držet si určitý odstup, protože řada rytin vznikla na základě vzorníků, jejichž motiv již nemusel tak zcela odpovídat žhavé skutečnosti, která se na lovech odehrávala. Navíc vzorníky se prodávaly a přenášely na velké vzdálenosti, takže vyobrazené výjevy nemusí ani přesně reflektovat způsob lovu v lokalitě vzniku zbraně (obr. 15).

Vyobrazená lovecká scéna dokládá také skutečnost, k lovu jaké zvěře se ta která zbraň měla primárně používat. Na kulovnicích, ať již jakéhokoli systému, prostě nenajdeme vyobrazení lovu na bažanty nebo kachny, protože byly a jsou určeny k lovu větší zvěře jako vysoká, černá nebo srnčí. Platí to samozřejmě i naopak.

Lovecké scény se nejčastěji vyskytují na zámkových deskách nebo dílech s nimi sousedících (baskule, u starších zbraní kohout). Mohou však pokračovat také na lučíku, protidesce nebo kování drážky nabíjáku, pokud se jedná o předovku.

Musíme odlišit lovecké scény, v nichž jsou vyobrazeny situace, které směřují k usmrcení lovené zvěře nebo kde už je zvěř usmrcena, od prostých vyobrazení lovné

---

¹⁵ Baumann, Franz: *Jeskyně velkých lovců*. Státní nakladatelství dětské knihy 1968

zvěře. Tato vyobrazení nahradila lovecké scény z větší části už v průběhu 19. století a dnes můžeme konstatovat, že řada loveckých scén v podobě, v jaké je vyobrazovali rytci 17. nebo 18. století, by byla dnes na zbraních chápána jako „politicky nekorektní“. Vyobrazování zvěře patří proto vedle rozvilin a dalších rostlinných motivů k dnes nejrozšířenějším výzdobným motivům a je široce rozšířeno jak v Evropě, tak v severní Americe.

Kombinace vyobrazení lovné zvěře s rostlinnými motivy je přínosem české rytecké školy světové výzdobě zbraní. Tyto motivy začal jako první na svých zbraních uplatňovat pražský puškař Antonín Vincenc Lebeda někdy ve 20.-30. letech 19. století a dostalo se jim proto označení pražská rytina.¹⁶

Drobná zvěř i zvěř srnčí a černá jse na zbraních vyobrazována zpravidla v kombinaci s nějakým rostlinným motivem nebo s motivem geometrickým, který rytinu nějakým způsobem rámuje. Jinak je to u velké zvěře (tygr, lev, slon, kaferský bůvol, medvěd). Ta představuje natolik silný motiv, že ji není třeba doplnit dalšími motivy a jednotlivé části zvířete jsou zakomponovány na několika místech zbraně. Zde odkazují na kulovnici Sako model Finnbear z majetku Ing. Josefa Vágnera (zakladatel safari ve Dvoře Králové), která je uložena ve sbírkách Východočeského muzea v Pardubicích pod číslem Mil 1846 a je vystavena ve stálé expozici zbraní tohoto muzea.

Jen několika větami lze konstatovat, že na nevelkém množství kulovnic za 16.-18. století se objevují také sportovní motivy, konkrétně velmi realistická vyobrazení střeleckých slavností a závodů, která dokládají, že v této době se řada loveckých zbraní používala také ke sportovním účelům.¹⁷

---

¹⁶ Bertha, Roman-Tetřev, Jan: *A.V Lebeda, nekorunovaný král českých puškařů. Historie puškařské firmy Lebeda*. Ostravské muzeum, 2009, 218 s.

¹⁷ V.DOLÍNEK, *Fotografický atlas palné zbraně*. Praha, Aventinum, 1998, s.146.

Trofeje

Zajímavý výzdobný prvek na loveckých zbraních představují vojenské trofeje. Konstatujeme, že se objevují zřídka, poněkud více v 18. století nebo v první čtvrtině 19. století jako reminiscence na neklidnou dobu, kdy se významná část kavalírů namísto lovu musela věnovat vojenské službě. Prapory, helmy, halapartny, dělové hlavně a podobně se na lovecké zbraně dostávají zpravidla s cílem zdůraznit před třetí stranou vojenské zásluhy či úspěchy majitele. Druhotně se dostávají na lovecké chladné zbraně, pokud jsou na nich druhotně použity například čepele palašů. Není to až tak neobvyklé. Pokud se trofeje objevují na loveckých pistolích (takřka výhradně křesadlových) pak musíme dobře zvážit, zda nemáme co dělat s pistolemi jezdeckými, určenými pro důstojníka a nikoli primárně k loveckým účelům.

Vzhledem k tomu, že po porážce Turků u Vídně a jejich následném vytlačování z Evropy se na lovecké zbraně evropských puškařů dostávají orientální hlavně z této kořisti, také na loveckých zbraních se v průběhu 18. století objevují výjevy z tureckých válek, které s těmito hlavními korespondují a upozorňují tak na jejich původ.¹⁸

Na loveckých zbraních se ovšem v minulosti objevovaly také lovecké trofeje, byť ve zprostředkované a zjednodušené formě. Připevnit na zbraň alespoň srnčí trofej prostě není možné, natož trofej větší zvěře. V 60. a především v 70. letech 19. století byl mezi bohatými lovci ve střední Evropě (z jiných částí světa nemám doloženo, ale nevylučuji to) zvyk vyznačovat na některé zbraně za pomoci hřebíčků počet ulovených kusů zvěře. Na pravé straně hlaviště, kde to nevádí míření, je podél zadního okraje směrem shora dolů destička z ušlechtilého nebo alespoň barevného kovu a na ní jsou pod sebou vyobrazeny různé druhy zvěře, případně jsou zde jen jejich názvy. V řádcích vedle těchto vyobrazení je pak hřebíčky vyznačen počet ulovených kusů toho kterého

---

¹⁸ V.DOLÍNEK, *Fotografický atlas palné zbraně*. Praha, Aventinum, 1998, s.127.

druhu zvěře.¹⁹ Na zbraních, které jsou dnes používány k výkonu práva myslivosti a procházejí mi rukama, jsem již tento výzdobný prvek nezaznamenal. Je dnes nahrazen vystavováním trofejí doma nebo ve společenských místnostech myslivců. Ostatně bylo tomu tak i v minulosti (obr. 16).

Heraldické motivy

Významný výzdobný (ale též vlastnický) prvek výzdoby zbraní od 16. do poslední čtvrtiny 19. století představují heraldické motivy. Jejich účelem je prvotně vyjádření vlastnického vztahu ke zbrani nebo skutečnosti, že zbraň byla majiteli darována držitelem erbu, který je na zbrani vyobrazen. Erby a jejich části ovšem zákonitě fungují také jako výzdobný prvek, protože jejich provedení musí být vhodně sladěno s ostatními konstrukčními a výzdobnými prvky na zbrani. Heraldický prvek prostě nesmí kazit výsledný dojem ze zbraně-uměleckého díla.²⁰

Vyskytují se nejčastěji na krku pažby na palcovém štítku, ale také na zámkových deskách, případně u zadovek na spodní straně baskule.²¹ Najdeme je ovšem také na víčku schránky (penálku) v pažbě nebo dokonce na botce pažby. Vždy rozhodoval vkus majitele a význam, který erbu na zbrani přikládal. I v těchto místech mohou být provedeny neobyčejně honosně, jak o tom svědčí například zbraně s erby Lobkowiczů z poloviny 19. století, kde jsou erby provedeny včetně rodového hesla. Na kvalitu provedení heraldického prvku na zbrani mělo nepochybně vliv také její určení. Pokud byla zbraň určena přímo k používání vznešeným majitelem, byl erb nákladnější. Když měl heraldický prvek pouze připomenutí vlastnictví zbraně a její příslušnost do rodové zbrojnice, mohl být méně nákladný (obr. 17).

Obecně však můžeme říci, že od 18. století kvalita vyobrazení heraldických prvků na loveckých zbraních klesá (s řadou výjimek) a zmenšuje se počet heraldických

---

¹⁹ V. DOLÍNEK, *Fotografický atlas palné zbraně*. Praha, Aventinum, 1998, s.242-243. Další zbraně s tímto druhem výzdoby trofejemi jsou ve sbírkách Vojenského historického ústavu v Praze, ve Východočeském muzeu v Pardubicích (zde jsem je měl osobně v ruce) a na Státním zámku Frýdlant.

²⁰ V. DOLÍNEK, *Fotografický atlas palné zbraně*. Praha, Aventinum, 1998, s.190, 203-205.

²¹ V. DOLÍNEK, *Čeští puškaři*. Praha, Naše vojsko, 2005, s.123, 125, 131, 132

prvků na zbraní. Z erbu mizí koruny, přikryvadla, klenot a zůstává často jen samotný štít s figurami. V mnoha případech na zbraní najdeme jen štít s monogramem majitele a korunkou nad štítem. Poslední stupeň úpadku heraldické výzdoby zbraní představují přísně účelné kovové (oválné, kruhové, obdélníkové) medailonky zasazované do pažeb některých továrně vyrobených zbraní v poslední čtvrtině 19. a hlavně v první polovině 20. století. Někdy v nich je monogram. Mnohdy však ne, protože majitel zbraně nepokládal za nutné tento vlastnický výzdobný prvek na zbraň umístit a především zaplatit. Se zbraněmi, jež jsou opatřeny medailonky, se čas od času ještě setkávám jako policista na úseku zbraní a střeliva, protože jsou ještě (zřídka) v užívání.

Ačkoli dnes je držení loveckých zbraní zákonně upraveno poměrně volně a do tohoto oboru už víc než 20 let vstupují noví movití lidé, kteří si mohou dovolit luxusní výzdobu, na jejich zbraních se vyskytuje minimum monogramů nebo jiného vlastnického značení, které je moderní obdobou heraldických prvků. Snad je to tím, že dnešní majitelé, na rozdíl od šlechty minulých staletí, nepředpokládají, že jejich luxusní zbraň jednou skončí v rodové zbrojnici, ale spíš očekávají, že se vrátí na volný trh, kde vlastnické značení znesnadňuje její prodej.

Antické motivy

Nevyčerpatelný zdroj výzdobných prvků pro lovecké zbraně v minulosti a do jisté míry i dnes představovaly antické mýty a báje. Nejzobrazovanější antickou postavou je samozřejmě bohyně lovu Diana, kterou lze na zbraních najít od renesance do současnosti (obr. 18), ale ve výzdobě loveckých zbraní se zvláště v 18. století objevují také další antické výjevy, jejichž počet se však postupně zmenšuje a dnes se objevují jen zřídka na nejexkluzivnějších zbraních. Antické motivy v minulosti přicházely docela jistě z Itálie, ale staly se motivy univerzálními pro celou střední, jižní a západní Evropu.

K motivům, které jsou příbuzné motivům antickým patří také maskarony, strašidelně vypadající lidské hlavy nebo hlavy bytostí lidem podobných, které se na

zbraních objevují do poloviny 19. století. Dnes je zaznamenáme jen zřídka na nejluxusnějších zbraních a maskaron jako hluboká řezba prakticky vymizel.

Na loveckých zbraních se ještě v 18. a na počátku 19. století objevují také náboženské symboly, ačkoli ty jsou typičtější pro vojenské, resp. důstojnické zbraně. Na loveckých zbraních tento druh výzdoby reprezentují kříže, které jsou součástí značení puškařů, kteří je v 18. století s oblibou používali jako doprovodný prvek svých puškařských značek.

Signatura jako výzdobný motiv

K výzdobným motivům lovecké zbraně patří do jisté míry také signatura (podpis) puškaře, hlavňáře nebo jejich značky. Účel signatury tak, jak ji známe po skončení třicetileté války, je přihlášení se mistra ke svému dílu a přijetí odpovědnosti za jeho případné havárie. Na území habsburské monarchie bylo povinné signování zbraní zavedeno hned po třicetileté válce právě na základě nedobrých zkušeností uživatelů s nekvalitními civilními zbraněmi v průběhu války. Signatura, v minulosti mnohdy zlacená a provedená ozdobným písmem, se tak stala součástí výzdoby. Vynikala především na hlavni, zatímco na zámkových deskách je odsouvána na okraj, aby nerušila vyznění rytiny. Signatura na hlavních byla v minulosti mnohem významnějším výzdobným prvkem než dnes, kdy se na továrně vyrobených zbraních provádí velmi prakticky a pokud možno tak, aby nebyla příliš vidět. Na luxusních zbraních se dnes signatura také zvyrazňuje jen zřídka.

Součástí signatury bývaly také puškařské značky, které byly, zvláště v 18. století velmi nákladně provedené, složené hned z několika prvků (vlastní značka, náboženský symbol, dekorativní značky).

2. 4 Materiál jako součást výzdoby

Významný výzdobný prvek lovecké zbraně představuje sám použitý materiál a jeho povrchová úprava. Nejmarkantnější je to na hlavních a pažbě.

Pažba loveckých zbraní bývala v minulosti takřka výhradně dřevěná, pouze výjimečně byla (větrovky) z jiného materiálu. Dnes musíme počítat i s plastem nebo vrstveným dřevem.

Kvalitní dřevo poskytovalo a poskytuje základ pro exkluzivní vzhled lovecké zbraně. Tento materiál se v minulosti i dnes pečlivě vybírá a třídí podle barvy a struktury. Nejrozšířenější materiál pažby lovecké zbraně je ořechové dřevo a také v minulosti nebyl problém ho transportovat i stovky kilometrů. Samozřejmě pokud stálo za to. Vždy se oceňovala struktura dřeva a kresba. V minulosti, až do 19. století, se ovšem používalo také dřevo švestkové, třešňové nebo dokonce bukové. To poslední samozřejmě na nenáročné výrobky, na které se používá ještě dnes.

V současnosti je nejexkluzivnějším materiálem turecký a kavkazský ořech. Použití tropických dřev, které nebylo výjimkou ještě v polovině 20. století, je dnes silně omezováno (a právem) předpisy na ochranu přírody, respektive mezinárodními smlouvami, které omezují nebo zcela zakazují obchodování s tropickými dřevy, resp. s jejich některými druhy. Turecký a kavkazský ořech jsou prostě dostupnější a nabízejí vynikající kvalitu (obr. 19).

Kvalitu použitého dřeva, u kterého se při zpracování na přířez pro pažbu v případě kvalitních exemplářů dlouho studuje, kudy má být veden řez, zdůrazňuje konečná povrchová úprava v podobě politury. U nejkvalitnějších dřev se již na pažbách zpravidla neuplatňují řezby, ale pažbař či puškař nechává vyniknout právě strukturu dřeva.

Významný výzdobný prvek palné zbraně může představovat hlaveň a její materiál. Vědomě zdůrazňuji, že může, protože v současnosti je hlaveň jako výzdobný prvek zanedbávána. Je to dáno skutečností, že díky moderním nábojům s bezdýmným

prachem se jako materiál k výrobě hlavní používá ocel, která sama o sobě nepůsobí nijak výrazným estetickým dojmem. V minulosti, až do 90. let 19. století, to bylo jinak. Významná část hlavní loveckých zbraní (nikoli však všechny) se vyráběla z damašku. Jde o materiál, který vzniká spojováním, kroucením a kováním tenkých vrstev železa a oceli. Tento materiál nabízí oproti železné hlavní větší pevnost a zároveň pružnost a přestože jeho výroba byla a je drahá, masově se uplatňoval při výrobě zbraní. Protože damašek sestává z různých vrstev dvou kovů, za pomoci leptání a dalších postupů bylo možno na jeho povrchu vytvořit více či méně pravidelné vzory ze střídajících se světlejších a tmavých vrstev, které působí velmi příjemným dojmem.²² Jde o materiál, který pochází z orientu, ale v Evropě zdomácněl. Damaškové hlavňe, mnohdy hněděné, velmi vhodně dotvářely celkový vzhled zbraně.

V posledních dvou desetiletích probíhá návrat damašku do výroby zbraní. Jeho výroba je dnes zvládnuta na průmyslové úrovni, ale uplatňuje se stále především u chladných zbraní včetně loveckých nožů a tesáků. U palných zbraní neodolá tlakům moderních loveckých nábojů. Pokusy českého kováře Miroslava Brože (a nejen jeho) obalit damaškem ocelové hlavňe byly sice po technické stránce úspěšné, ale hlavňe, byť krásná, byla příliš těžká.²³ Tématice damašku a jeho výroby se u nás intenzivně věnovalo Technické muzeum v Brně, konkrétně Ing. Rostislav Fabiánek. Zájemce odkazují na řadu jeho článků v muzejních i jiných periodikách.

---

²² BEDŘICH BRANDEJS: *Zbraně střelné, lovecké, terčovní a obranné*, . Josef Eggerth, Písek, 1894, s.11-17.

ZDENĚK FAKTOR: *Tajemství damascenky*. Střelecká revue, roč.1991, č.8, s. 12-13.

ROSTISLAV FABIÁNEK: *Damašková ocel*. Střelecký magazín, roč. 1996, č.1, s. 24-27

ROSTISLAV FABIÁNEK: *Seminář Technického muzea v Brně k výrobě damascénské oceli*.

²³ JAN SKRAMOUŠSKÝ: *Damašek z Čech*. Střelecký magazín, roč. 2003, č.5, s.20-21.

JIRÍ FENCL: *Kovář Brož*. Střelecká revue, roč. 2003, č.10, s. 25.

IVAN CHLUDIL: *Damašková CZ 550*. Střelecká revue, roč. 2007, č.1, s.26-27.

2.5 Vývoj výzdoby konkrétní zbraně v čase

Zbraň, která je v užívání myslivce nebo sportovního střelce, žije svůj vlastní život, který směřuje od jejího vzniku k definitivnímu zániku. Tento proces je různě dlouhý, ale nezvratný. Zbraň mění majitele, místa uložení a je konfrontována také s negativními vlivy prostředí, případně s nevhodným zacházením ze strany majitele, které není jen výsadou majitelů těch nejlevnějších exemplářů. Ne všechny výzdobné prvky zbraně těmto vlivům odolají. Výzdoba lovecké zbraně se proto může během její existence měnit, protože ta původní byla zničena nebo přirozeně dožila. Případně se novému majiteli nelíbila, což není neobvyklé. Ve Střelecké revui byl nedávno popsán případ odbroušení původní rytiny a vypracování nové královéhradeckým puškařem Danielem Majetičem. Došlo k tomu krátce po jejím vzniku.²⁴

Nejčastěji vyměňovaný konstrukční prvek lovecké zbraně představuje pažba, která je díky použitému materiálu nejzranitelnější a jak jsem již uvedl, tvoří součást výzdoby zbraně, respektive je nositelem některých výzdobných prvků. Nové pažby od lidí, kteří nemají potřebné znalosti a cit, pak mohou zohydat i jinak krásný výrobek. Vzhledem k tomu, že mezi lety 1948-1989 byl u nás nedostatek kvalifikovaných puškařů, myslivci si pomáhali jak uměli a řada zbraní byla zohyžděna novou nevhodnou a nepatřičnou pažbou.²⁵ Dnes je už situace na tomto poli poněkud lepší.

Majitel může kvalitní výzdobu zbraně sám zničit a zbraň po finanční stránce razantně znehodnotit také tehdy, pokud se rozhodne, že dá zbraň „zhodnotit“ nebo „renovovat“.

Po roce 1948 a zvláště po roce 1989 bylo takto poškozeno velké množství kvalitních zbraní. Přibýly na nich rytiny nebo řezby, které s původní výzdobou

---

²⁴ JAN TETŘEV: *Dvojka Bittner-Weigl z Vejprtu a Hradce Králové*. Střelecká revue, roč. 2006, č. 6, s. 44-45

²⁵ Východočeské muzeum v Pardubicích, sbírka zbraní a militárií, inv. č. Mil 1896, brokovnice-dvojka Emanuela Fialy.

nekorespondovaly a znehodnotily ji. Kovové prvky dostaly nové povrchové úpravy, které nikdy neměly. Načernilo se to, co nikdy černé nebylo a vyleštilo to, co mělo být matné. A pochopitelně, kde to šlo, tam přibýlo zlato, což je paradoxně ten nejmenší prohřešek, neboť je lze snadno odstranit.

Je pochopitelné, že také zdobené zbraně, pokud mají svého majitele těšit, musí s ním žít. Zlomená pažba se vymění za novou, obnoví se politury tam, kde pažba utrpěla jen menší škody a oživí se rytiny. Ovšem všechno se musí dělat s mírou. Pokud si majitel nechá na luxusní kozlici z období mezi světovými válkami vyrýt k původním špičkovým belgickým rozvilinám německé dubové listy a nechá je vyřezat dokonce na pažbu, zbrani určitě neposlouží.

Jako každou uměleckou práci, také renovaci zbraně, musí provádět člověk, který pro ni má cit a měl by být schopen majitele odvrátit od nevratných kroků, které ji nevratně zohyzdí.

2.6 Moderní a netradiční motivy výzdoby loveckých zbraní

Až dosud se psalo o výzdobných motivech, které se na loveckých zbraních používají tradičně sto a (většinou) více let. Tyto výzdobné motivy vyhovují většině myslivecké veřejnosti z řady důvodů, z nichž za nejpodstatnější považují tradici a peníze. Netradiční a moderní výzdobné motivy jsou samozřejmě dražší jako všechno nové a do jisté míry snad i progresivní (obr. 20). Musíme také předpokládat, že něco z toho, co se dnes považuje za netradiční a nové, se za čas prosadí natolik, že to bude považováno za standard, za motiv obvyklý.

Zdrojem netradičních výzdobných motivů na zbraních bohužel není náš region. Střední Evropa, reprezentovaná zeměmi, kde se hovoří nebo v minulosti hovořilo německy, v tomto směru spíš pokulhává.²⁶ Nové nebo netradiční výzdobné motivy přicházejí na zbraně především z Itálie, Francie a Belgie. Samostatnou kapitolou jsou

---

²⁶ Nelze říci, že tomu tak je zcela. Výjimky se objevovaly i v minulosti. Před víc než deseti lety jsem měl v rukou brokovnici-dvojku od pardubického puškaře Josefa Skácela, který zbraň vyrobil u příležitosti Výstavy tělesné výchovy a sportu, jež proběhla v Pardubicích roku 1931. Na zámkových deskách byl z jedné strany hrad Kunětická hora, z druhé pardubický zámek.

Spojené státy americké, ale špičkové práce tamních rytců se k nám prakticky nedostávají.

Italští mistři se v posledních dvou desetiletích pokoušejí vrátit na zbraně figurální motivy, nejčastěji postavy antických bohů nebo hrdinů, kombinované se špičkovým rostlinným ornamentem. Rytiny jsou propracované do nejmenších detailů a mnohdy připomínají perokresbu nebo dokonce černobílou fotografii. V podobné kvalitě Italové zpracovávají také rytiny zvířat.

Velmi zřídka se na zbraně dostávají výjevy z historie, případně portréty historických postav. Bylo tomu tak i v minulosti. Dosáhnout věrné podoby významné osobnosti je pro rytce neobyčejně složité a pracné, natož zpracovává-li historický výjev, kde je těch osobností hned několik. Na tomto poli vynikají Italové a Francouzi. Jejich témata představují výjevy z francouzské revoluce a výjevy z napoleonských válek. Konstatujme, že jde o motivy, srozumitelné přinejmenším pro zákazníky v západní jižní a střední Evropě, jakož i v Americe, jejíž historická tradice je také založena na vzpouře neprivilegovaných.

Rytci z rodiny Fracassi tak například na deskách brokové dvojky vytvořili známé výjevy z Napoleonova egyptského tažení.²⁷ Christian Freycon, jenž působí (snad ještě stále) v jihofrancouzském St. Etienne²⁸ si jako téma výzdoby jedné brokové dvojky vybral dobytí Bastily a zadržení kočáru s prchajícím Ludvíkem XVI. a jeho rodinou ve Varennes. Po stranách čela lůžka hlavní jsou portréty Marie Antoinetty a Ludvíka XVI, které se mimochodem příliš nezdařily (obr. 21).

Napoleonskou tematiku, především pak jezdecké scény, zpracoval v několika případech Belgičan Alain Lovenberg. jeho vyobrazení mají dynamiku a jsou originální, protože nevycházel z notoricky známých vyobrazení, která použil třeba Freycon. Lovenberg, který je častým hostem (a také učitelem) amerických rytců, na těchto napoleonských zbraních fantasticky zkombinoval jemné bulino na zámkových deskách,

---

²⁷ Zámkové desky jsou vyobrazeny v publikaci: Claude GAIER-Pietro SABATTI: Les plus belles Gravures d'Armes de Chasse.

²⁸ V minulosti bylo město St. Etienne středisko francouzské civilní i vojenské výroby palných zbraní. V současnosti se zde vyrábí jen zlomek původní produkce, ale často ve vynikající kvalitě.

kam umístil jezdecké scény, a hlubokou řezbou na baskuli, kde jsou trofeje a luxusně provedené rostlinné ornamenty. Jemná rytina zámkových desek je střídmo, ale důrazně vymezena zlatem po jejich obvodu. Zlato je pro Lovenberga pravděpodobně oblíbeným materiálem. Možná právě proto má tak velký úspěch v dnešní Americe.

Nicméně připomenutí jistě zaslouží dnes již proslulý italský rytec Gianfranco Pedersoli²⁹, který na pouzdru závěru samonabíjecí brokovnice Cosmi světa předvedl renesanční krasavce, kteří jako kdyby vystoupili z obrazů 16. století. Pedersoli vrátil na zbraně 20. a počátku 21. století také maskarony v takové kvalitě, jaká je nevídaná (obr.22).

Za netradiční lze považovat také modře tónovanou rytinu loveckých scén na kozlici firmy Luciano Bosis, kterou vytvořil Giancarlo Pedretti.

Je na místě si ještě připomenout Manrica Torcolioho z Gardone Val Trompia, který na některých svých zbraních typicky evropského střihu (kozlice, dvojky) použil nesmírně působivé motivy z amerického Divokého západu (indiánští bojovníci, mustangové). Najdeme tam například portrét náčelníka Geronima.

Za netradiční se jistě dá považovat také lovecké zbraně, jejichž výzdoba je motivována oslavou nějakého politického hnutí nebo režimu. Tato témata se většinou vybouřila na vojenských zbraních nebo na zbraních patřících k uniformám stranických vůdců, ale na lovecké zbraně se dostala jen zřídka. Je mi však známo několik brokových dvojek z Iževska ze 60.-70. let 20. století) s motivy, oslavujícími komunistický režim. Je mezi nimi i zbraň s Leninem. Ruské Iževsko je spojeno s tradicí výroby loveckých zbraní. Převládá samozřejmě klasická výroba spotřebních a levných zbraní pro široké pole uživatelů velké části světa ale jako velká zbrojovka v menší míře vyrábí zbraně zdobené. V posledních letech se z této oblasti objevují zbraně zdobené poměrně netradičně emailováním nebo-li smaltováním. Tato technika se používala ve šperkařství nebo při výrobě nádobí. Na zbraních pouze zcela ojediněle.

---

²⁹ U tohoto rytce nemohu doložit ani vyvrátit příbuzenství s proslulou rodinou výrobců špičkových loveckých a sportovních kozlic Pedersoli, s nimiž bylo na olympiádě v Londýně získáno 12 z 15 možných medailí.

2.7 Česká rytecká škola – rozhovor

Česká republika byla vždy spojena s výrobou zbraní i jejich zdobením. Působí zde i řada rytců, pažbařů a jiných špičkových řemeslníků, kteří se zabývají výzdobou zbraní. Kvalitní řemeslníci v naší zemi jsou vyhledávaní zákazníky z celého světa. To není nijak přehnané tvrzení. Kvalita jejich práce je naprosto špičková a srovnatelná z nejznámějšími řemeslníky z dané oblasti ale čeští rytci a umělci mají obrovskou výhodu. Poskytnou kvalitní práci za příznivější cenu, než je obvyklé v krajinách zákazníků (obr. 23). Naše největší zbrojovka v Uherském brodě, která se věnuje sortimentu loveckých zbraní samozřejmě má své rytce ale i spolupracuje s dalšími odborníky. Je jím např. René Ondra a jeho firma Engraving Art Studio³⁰(obr.24).

Pozici českého rytce velice výstižně vystihuje dosud nepublikovaný rozhovor Mgr. Jana Tetřeva (redaktora časopisu Střelecká revue). K jeho použití v této práci jsem obdržel laskavé svolení.

My Češi jsme už takoví, že pochválíme kvalitu, která se urodí v cizině, ale rádi přehlížíme to kvalitní, co se urodí doma. Čech, Moravan, či Slezan se zpravidla musí nejprve domoci uznání v cizině a teprve potom ho uznají doma. V Kunovicích, které jsou známy spíše výrobou letadel, žije a tvoří vynikající rytec Vlastimil (Vlastik) Peták. Jeho práce zná a uznává celý svět, pracuje pro řadu vyhlášených puškařských firem a náročných zákazníků. Je povahy skromné. Až na několik výjimek ani nevystavoval na velkých zbraňářských výstavách. A tak jsme se za ním zastavili ke krátkému rozhovoru.

Jak jsi se k ryteckému umění dostal?

Umělecké sklony mám od přírody. Jak s oblibou říká jeden můj zahraniční kolega "vynikajícím výtvarníkem-rytcem se musíš narodit, tohle nejde naučit". A to je můj případ. Postupem času jsem prošel a prostudoval několik druhů výtvarných technik např.kresbu, malbu, keramiku, dřevořezbu, grafiku atd. Nejvíc mne však zaujala

---

³⁰ Časopis Střelecká revue, 9/2012, ročník 44, ISSN 0322-7650, str. 7

ocelorytina a kresba. Z toho během let vznikla moje specializace na umělecké zpracování-rytí kovu v kombinaci se zlatem, stříbrem, platinou atd.

Na které škole jsi rytectví studoval?

Základy umělecké odborné práce jsem získal již na základní umělecké škole. Pokud jde o rytí zbraní, studoval jsem na COPT v Uherském Brodě. Podstatnou část mého vzdělání v oboru ale zabírá samostudium a konzultace s kolegy ze zahraničí. Mimo školu mne u nás nejvíc ovlivnilo samostudium u mistra rytce Jaroslava Tvrdoně z Vlčnova, známého tvůrce poštovních známek a spolupráce s akademickým sochařem André Víchou, sochařem a medailérem.

Kdy vznikla firma Vlastík Peták a čím jsi se živil na počátku kariéry.

V polovině roku 1999. Od počátku jsem se zaměřil na originální umělecké zpracování loveckých zbraní, nožů a k danému tématu vázaných jiných artefaktů. Neotřelé motivy, špičková řemeslná práce a použité materiály té nejvyšší hodnoty jako zlato, platina, stříbro, mamutovina, slonovina, drahokamy atd. První zakázka na které jsem pracoval, byla pažba na kulovnici. Námět-jelení zvěř .

Kdy se objevili první zahraniční zákazníci?

První se objevil již v roce 1999 po otevření ateliéru. Od té doby vlastně neustále pracuji pro klienty z celého světa, které moje práce oslovuje a kteří vysloveně žádají a objednávají si u zbrojařských a nožířských firem nové zbraně a nože s výhradně mojí signovanou rytinou.

Dnes bezesporu patříš k evropské extralize rytců. Které zákazníky považuješ za ty nejlepší?

Osobně si vážím každého zákazníka, kterého moje práce osloví a zaujme natolik, že si objedná moji rytinu. Mám rád klienty, kteří mne nechají tvořit podle mé představy, fantazie a časových dispozic. Samozřejmě finální provedení a tématické zaměření projednám s klientem aby bylo vše OK pro obě strany. Důležitá je rovněž otázka finančního ohodnocení mé práce a klient, který skutečně umí ocenit ruční práci vysoké umělecké hodnoty je, myslím, vítán u všech oborů lidské činnosti.

Předpokládám, že se nadále učíš. U koho?

Vzdělávám se studiem zejména zahraničních informačních zdrojů. Studuji techniky a nové materiály, jejich použití, umělecké styly a práce jejich tvůrců, módu a vkus současných klientů. To vše je potřeba neustále sledovat a přemýšlet nad tím, co budu moci v budoucnosti já sám nabídnout klientům.

Která země dnes představuje špičku v rytečství palných nebo chladných zbraní?

Na to je těžká odpověď. Každý kus světa má svoji kulturu a svoje "top" rytce a umělce. Znamou skutečností je, že na bulino je mnoho špičkových rytců v Itálii, Anglii a USA. Na ornamentální práce v kombinaci se zvířaty jsou vynikající rytci v Belgii, Francii, Anglii, Španělsku, Rusku, Japonsku, USA. Na plastiku a práci s barevnými kovy v Německu, Rakousku, Rusku a Japonsku. Také další země mají své špičkové umělce. U těchto se pak v jejich práci odráží jim vlastní kultura národa, nebo při své práci používají kombinaci různých technik rytecké práce přizpůsobené svému naturelu a požadavku zákazníka. Toto je, myslím základ práce našich rytců.

Mění se požadavky zákazníků na rytí zbraní? Předpokládám, že i zde existuje móda.

V ryteckém oboru, stejně jako v každé jiné lidské činnosti, se vše vyvíjí. Móda světem hýbe. Plastická rytina a ornament z konce 20. století je již pravěk, ač má stále svůj půvab a obdivovatele. Dnešní klienti žádají bulino techniku v tom nejkvalitnějším provedení a pokud možno i s bohatým doplňkem drahých kovů. Nejnovější trend je kombinace všech technik absolutní technické a umělecké kvality. A když říkám absolutní, tak to myslím doslovně. To je cesta hrstky vyvolených umělců a odpovídajících ekonomicky velmi dobře situovaných klientů, kteří mají rádi originalitu a jedinečnost. V této hrstce umělců mám několik kamarádů. Jsou rozestři po celém světě a jmenovat a vyzdvihovat konkrétně jediného z nich by z mé strany nebylo košer. Každý z těchto umělců je ten nej ve svém oboru, ve své technice, ve své jedinečné kreativě. A čím větší mistr, tím pokornější a obyčejnější člověk.

Jak poznat kvalitní špičkovou rytinu a nekoupit jen předražený našminkovaný průměr.

Pro moji osobu je důležité při pohledu na práci jiného kolegy, zda má jeho dílo duši a určitý, vysledovatelný vnitřní náboj. Technická stránka mne již tak moc nezajímá, samozřejmě, pokud to není totální diletantské dílo. Chcete-li se vyhnout nákupu našminkovaných podprůměrných kousků, u nichž je navíc většinou umělecká část (a někdy i dost podstatně) dělána strojovou nebo chemickou cestou, najděte si čas, vyberte si rytce či výtvarníka, o kterém víte, že jeho práce je 100% ruční, originální a hlavně kvalitní a s tímto pak dojednejte ryteckou práci na vaši oblíbenou zbraň, nůž či jiný předmět.

Co si myslíš o laserovém rytí?

Rytí laserem je rovněž cesta ke "zdobení" zbraní či nožů. O jeho originalitě a hodnotě prováděné ve stovkách a tisících kusech ale nemůže být vedena debata. To je ekonomická záležitost a s uměním nemá nic společného. .

Rytectví je povolání, náročné na oči a pevnou ruku. Kolik hodin denně dokážeš rýt?

Časově, fyzicky i psychicky je můj umělecký obor velmi náročný. Denně tvořím s přestávkami 5-6 hodin. To když mám volnější termín. Pokud jde o náročnější věci a nebo když je krátký termín na provedení rytiny, pracuji i 12-16 hodin denně. Tímto tempem se však dlouho rýt nedá a ani to nikomu nedoporučuji. Oči a páteř máme jen v jednom vydání a nejdou vyměnit! Rytecké práce jsou většinou prováděny ve statické poloze (v sedě, nebo ve stoje) a s minimálním rozsahem pohybu krční páteře, rukou a páteře vůbec. Rovněž vzdálenost očí od rytého objektu se moc nemění a tak se svaly oka fixují do určité polohy, časem tzv. tvrdnou a rytec si musí brát stále silnější a silnější brýle.

Co děláš, když zrovna neryješ?

Potřeba absolutního soustředění je u této profese velká a někdy je to práce dost nejen fyzicky ale také psychicky únavná. Jako kompenzaci nehybnosti provádím vyrovnávací cvičení na udržení elasticity svalstva a kloubní pohyblivosti. Ráno "pět tibeťanů", večer "chi-qong"-cvičení na protažení a ohebnost plus proudění energie chi. Kromě toho téměř každý den běhám trasy od 8 km a více na celkové uvolnění. Takže práce a sport

mi zabere téměř všechnen čas. Jinak velmi rád pobývám v přírodě, která mi přináší nejen oddech a uvolnění ale je mi velkou a nekonečnou inspirací.

Když by se někdo, na kom ti záleží, chtěl začít věnovat rytí zbraní, doporučil bys mu tuto práci?

Nevím zda by moje odpověď byla po letech působení v tomto oboru kladná. Být dobrý a úspěšný v naší práci je těžké. Je to tvrdá řehole . Musíte mít talent a musíte ho rozvíjet tzn. makat a makat. A stejně není nikde zaručeno, že právě vás si zákazníci vyberou. Rozhodnout se musí každý sám.³¹

Z uvedeného rozhovoru je velice dobře znát, že zdobit zbraně, je řemeslo náročné, neustále se měnící a vyvíjející. Zdobení zbraní podléhá módním vlivům a uměleckým směrům. Je pozitivní vědět, že toto umění má v České republice své mistry a jejich následníky.

4 Návrh projektu do předmětu výtvarná výchova

Zbraň je fenomén a dětem není rozhodně neznámá. Naopak, je to pro dětskou fantazii předmět velice přitažlivý a zajímavý. Této atraktivnosti se dá použít pro předmět výtvarná výchova. Z vlastní zkušenosti vím, jak velice je zbraň pro děti atraktivní. V rámci svého zaměstnání se účastním preventivních akcí na školách a letních táborech. Mimo jiné se zde provádí seznamování se zbraněmi a pyrotechnickými předměty se zaměřením na bezpečnou manipulaci s tímto materiálem. Cílem těchto činností je předcházet úrazům a poškození, jež mohou snadno neodbornou manipulací nastat. Zájem dětí při těchto přednáškách je značný a závěrečné diskuze jsou mnohdy vyčerpávající. Proto si myslím, že motivovat děti do projektů výtvarné výchovy za pomoci zbraní je pro ně atraktivní.

---

³¹ Mgr Jan Tetřev, soukromý archiv.

„Současná výtvarná výchova učí děti hledat, co říci o světě, v kterém žijí, a nabízí jim možnosti, jak to vyjádřit. Motivací a hledáním myšlenek nebo potřebných vyjadřovacích prostředků je přivádí k aktivaci smyslového vnímání, estetického citění i rozumového a citového hodnocení skutečností a jevů. Tato tvořivá aktivita jim umožňuje dospět k prohloubenému prožitku poznávání.“³²

Vzhledem k tomu, že výzdoba zbraní přebírá techniky výzdoby z jiných oblastí lidské činnosti jako je řezbářství používané v nábytkářství, intarzie, kovorytectví a podobně, pak se tato motivace k použití ve výtvarné výchově přímo nabízí. V rámci školních i mimoškolních aktivit dětí lze propojit studium historie s výtvarnou výchovou. Návštěvy zámků jsou běžnou školní aktivitou a není snad v naší zemi zámek, kde by nebyla alespoň drobná expozice zbraní. Pokud je pedagog nebo vychovatel dostatečně vzdělán jak v oblasti historie, orientuje se v problematice zbraní, tak zcela jistě zaujme výkladem dětí a snadno je namotivuje k pokusu vyzkoušet si v hodinách výtvarné výchovy nějakou techniku použitou na výzdobě zbraní.

„Námět a jeho motivace vyvolávají u žáků představu výtvarného řešení a současně nabízejí i podobu jeho ztvárnění. Ta je dále ovlivněna postoji a individuálními zkušenostmi každého jednotlivého dítěte, jeho výtvarným citěním i dosavadními zkušenostmi. Čím je myšlenka přitažlivější a závažnější, tím snáze vyvolá v očích žáků zřetelnou představu o vlastním výtvarném pojetí úkolu. Je proto nutné, aby si byl učitel tohoto procesu dobře vědom a důsledně zvažoval, jak vyvolat zájem žáků, jak jim obsah námětu a jeho nosnou myšlenku předat a jak ji motivovat.“³³

---

³² ROESELLOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH, 1995. ISBN: 80-902267-4-4, str. 11.

³³ ROESELLOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH, 1995. ISBN: 80-902267-4-4, str. 15.

4.1 Na téma řezba – jednoduchý monogram.

Motivace: Ukázka pažby lovecké zbraně vyzdobené řezbou. Ta je obvykle reliéfní ale má i praktický význam – identifikace majitele zbraně. Bývá na zbrani monogram s iniciálami majitele zbraně.

Námět: Vytvoření iniciál vlastního jména za pomoci řezbářského dláta a odřezku lipového dřeva. Možnost vybarvení písmen.

Koncepty: čas, prostor.

Záměr: rozvoj smyslu pro detail, vyzkoušení si práce s dlátem, dodržení bezpečnosti

Technika a formát: úzké dláto, odřezek lipového dřeva, lihové fixy

Výchovné cíle:

- naučit se trpělivosti při práci
- rozvoj smyslu pro detail

4.2 Na téma rytina – jmenovka na dveře

Motivace: Ukázka rytin lovecké zbraně, signatury výrobce a inkrustace. Vysvětlení pojmu gravírování.

Námět: Vytvoření jmenovky na dveře.

Koncepty: plocha, čas.

Záměr: Pokus o jednoduchou rytinu pomocí ocelové jehly.

Technika a formát: Ocelová rycí jehla, případně hrot kružítko, jako podkladovou desku pro rytinu použít olověný nebo cínový plech aby práce nebyla extrémně náročná.

Výchovné cíle:

- vytvoření plastického nápisu a jednoduché ozdoby
- schopnost tvořit s kovem
- trpělivost

4.3 Na téma keramické modelování zbraně.

Námět: Zachycení tvaru zbraně v patřičném měřítku. Možnost doplnění o vhodnou figuru, např. myslivce.

Záměr: Plastické nebo prostorové ztvárnění tvaru zbraně, rozvoj smyslu pro poměrové měřítko.

Technika: hlína nebo modurit

Výchovné cíle:

- prostorová představivost
- rozvoj modelačních schopností

4.4 Na téma kresba na pažbu zbraně

Námět: Vytvoření vlastní výzdoby pažby zbraně, volbu výzdoby ponechat na fantazii

Záměr: Vyzdobit pažbu zbraně vlastním námětem, obsazení plochy, kompozice,

Postup práce: Děti dostanou z kartonu vystřižený tvar pažby a pomocí tužky si rozvrhnou výzdobu a za pomoci pastelky si obrázek vybarví

Výchovné cíle:

- schopnost kompozice
- práce s plochou

Závěr

Jako dítě sem vyrostl na vesnici a mám blízký vztah k přírodě, psům a myslivosti. Tím se dostáváme i ke zbraním. Vždy mě zajímalo, jak si staří myslivci cenili starých a ozdobených zbraních po svojím předcích. Nové a moderní zbraně je tolik nezajímali, jako zbraně zděděné a zakoupené z různých dědictví. Dnes již chápu tento fenomén, kdy vlastnit zbraň umělecky ztvárněnou je pro jejího majitele radost. Držitel takové zbraně často pátrá po jejím původu a zajímá se o formu její výzdoby. Pokud se mu podaří sehnat potřebné informace, pak si svou zbraň hýčká a používá ji pouze při zvláštních příležitostech aby její užitná i umělecká hodnota nedošla úhony nadměrným používáním.

Historii ručních palných zbraní je věnována první kapitola. Není jednoduché, takto dlouhé časové období zmapovat v několika stránkách. Snažil jsem se o podstatné milníky v konstrukci zbraní, které na její vývoj a historii měly podstatný vliv.

Druhá kapitola se zabývá vývojem výzdoby zbraní. Zaměřen je hlavně na zbraně lovecké ale zbraň je zařízení k univerzálnímu použití a tak se oblasti používání prolínají. V podkapitole Motivy výzdoby zbraní jsou uvedeny jednotlivé motivy, jak se na loveckých zbraních obvykle užívají. Rozdělil sem jejich používání na klasické a netradiční. Ke konci kapitoly sem se zmínil o rytectví v České republice.

Ve třetí kapitole jsou představena témata využívající výzdobu zbraně jako vhodného námětu ve výtvarné výchově. Tato témata jsou určena pro využití v základních školách.

Cílem práce bylo poskytnout základní informace o vývoji výzdoby zbraní, jako umělecký děl. Upozornění na jejich úzkou návaznost k historii a vývoji technologii materiálů a technického pokroku. Zbraň jako věc určená primárně k lovu nebo k boji se může stát uměleckým dílem a její prvky výzdoby mohou být užitečným námětem do předmětu výtvarné výchovy.

Použité zdroje

Literatura

- (1) LIŠKA, P., VIMMER, Z. *Historické zbraně*. Praha: Kriminalistický ústav VB, 1987. Interní publikace.
- (2) LETOŠNÍKOVÁ, L. *Lovecké zbraně v Čechách*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1980. ISBN: 07-083-80 – 04/55.
- (3) DOLÍNEK, V., DURDÍK, J. *Historické zbraně*. Praha: Naše vojsko, 2008. ISBN: 978-80-206-0918-2.
- (4) LUGS, J. *Ruční palné zbraně*. Praha: Svojtka & Co. ISBN: 80-7237-663-2.
- (5) BETHA, R., TETŘEV, J. *A.V Lebeda, nekorunovaný král českých puškařů. Historie puškařské firmy Lebeda*. Ostravské muzeum, 2009. ISBN: 978-80-904316-0-7.
- (6) DOLÍNEK, V. *Fotografický atlas palné zbraně*. Praha, Aventinum, 1998. ISBN: 80-7151-231-1.
- (7) DOLÍNEK, V. *Čeští puškaři. Praha*, Naše vojsko, 2005. ISBN: 80-206-0758-7.
- (8) BRANDEJS, B. *Zbraně střelné, lovecké, terčovní a obranné*, Praha: Naše vojsko 2009 ISBN: 978-80-206-1062-1.
- (9) GAIER, C., SABATTI, P. *Les plus belles Gravures d'Armes de Chasse*, Paříž: Hatier LG 1998. ISBN: 2.7438.0208.1.

- (10) ROESELLOVÁ, V. *Námět ve výtvarné výchově*. Praha: SARAH, 1995. ISBN: 80-902267-4-4.

Inspirační literatura

- (1) HARTINK, A.E. *Velká encyklopedie loveckých zbraní*. Praha: Rebo, 2004. ISBN: 80-7234-352-1.
- (2) FAKTOR, Z., LANKAŠ, K. *Rukověť loveckého střelectví*. Praha: Státní zemědělské nakladatelství, 1982. ISBN: 07-010-82 – 04/55
- (3) HARTINK, A.E. *Velká encyklopedie nožů*. Praha: Rebo, 2005. ISBN: 80-7234-457-9.
- (4) BAUMANN, F. *Jeskyně velkých lovců*. Státní nakladatelství dětské knihy 1968, ISBN: 1309868
- (5) MARHOLDT, R. *Waffen-Lexikon*. Mnichov, L.C.Mayer-verlag, Mnichov, 1937
- (6) DVOŘÁK, M., MATĚJKA, B., *Soupis památek historických a uměleckých v politickém okrese roudnickém, II Zámek roudnický*. Praha 1907
- (7) KOLEKTIV AUTORŮ, *Fine Arms from Tula*. Aurora Art Publishers, Leningrad 1977

Periodika

Střelecká revue, Praha 9/2012, ročník 44, ISSN 0322-7650
Střelecká revue, Praha 6/2009, ročník 41, ISSN 0322-7650
Střelecká revue, Praha 1/2007, ročník 39, ISSN 0322-7650
Střelecká revue, Praha 6/2006, ročník 38, ISSN 0322-7650
Střelecká revue, Praha 10/2003, ročník 35, ISSN 0322-7650
Střelecká revue, Praha 8/1991, ročník 22
Střelecká revue, Praha 4/1988, ročník 19
Střelecká revue, Praha 6/1984, ročník 15
Střelecká revue, Praha 10/1977, ročník 9
Střelecký magazín, Praha 1/1996, ročník I
Střelecký magazín, Praha 5,6,7,8,9,10,11/2003, ročník VIII, ISSN 1211-4014

Internetové zdroje

[http:// www.vensy.cz/vensy/6-RADY-TIPY-NAVODY/10-Ryti-a-cizelovani](http://www.vensy.cz/vensy/6-RADY-TIPY-NAVODY/10-Ryti-a-cizelovani)
http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

Seznam příloh:

Příloha č.1 Seznam obrázků v obrazové příloze

Příloha č.2 Obrazová příloha

Přílohy

Příloha č.1

Seznam obrázků v obrazové příloze

01 hákovnice asi 1560-1570

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

02 puška s kolečkovým zámkem asi 1650

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

03 puška s perkusním zámkem 1860

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

04 puška se zámkem Lefauchaux

<http://www.hallowellco.com/lefauchaux.htm>

05 španělský koloniální rapír cca 1700

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

06 francouzský lovecký tesák, konec 19. Století

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

07 německá barokní lovecká šavle cca. 1760

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

08 kolečková „těšína“ cca. 1640

http://www.corporal.cz/nabidka/puskar_img/puskarstvi/images/017_koleckova_tesinka_1640_zamek_opocno_detail1.jpg

09 německá puška 1760, pažba zhotovena z thuje

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

10 výzdoba na motivy africké „Big Five“

GAIER, C., SABATTI, P. Les plus belles Gravures d'Armes de Chasse, Paříž: Hatier LG 1998. ISBN: 2.7438.0208.1., str. 135

11 brokovnice Abbiatico – Salvinelli s výzdobou „rozvilinami“

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

12 brokovnice Abbiatico – Salvinelli s výzdobou „úponky a listy“

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

13 brokovnice Heym s výzdobou „dubové listy“

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

14 brokovnice s výzdobou „růže“

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

15 brokovnice Abbiatico – Salvinelli s výzdobou „loveckého motivu“

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

16 dvoják Lefauchaux – Lebeda 1866 – označení ulovených trofejí

DOLÍNEK, V., DURDÍK, J. *Historické zbraně*. Praha: Naše vojsko, 2008. ISBN: 978-80-206-0918-2., str. 330

17 dvoják Lancaster, konec 19. stol. – heraldický symbol

DOLÍNEK, V., DURDÍK, J. *Historické zbraně*. Praha: Naše vojsko, 2008. ISBN: 978-80-206-0918-2., str. 323

18 brokovnice Abbiatico – Salvinelli – výzdoba antickým motivem – Diana

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

19 pažba z vysoce kvalitního ořechového dřeva – Zbrojovka Holice

Archiv autora

20 brokovnice Abbiatico – Salvinelli – výzdoba „lov doby ledové“

http://www.hermann-historica.de/db2_en/aktuelle-auktion.html

21 netradiční motiv výzdoby-dobyty Bastily

GAIER, C., SABATTI, P. *Les plus belles Gravures d'Armes de Chasse*, Paříž: Hatier LG 1998. ISBN: 2.7438.0208.1., str. 133

22 netradiční motiv výzdoby-maskaron

GAIER, C., SABATTI, P. *Les plus belles Gravures d'Armes de Chasse*, Paříž: Hatier LG 1998. ISBN: 2.7438.0208.1., str. 133

23 ilustrační foto – zbraň před výzdobou – Zbrojovka Holice

Archiv autora

24 ilustrační foto – pistole CZ 75 D Compact

Časopis Střelecká revue, 9/2012, ročník 44, ISSN 0322-7650, str. 7, plus archiv autora

Příloha č.2

Obrazová příloha

Obr. 01 – hákovnice asi 1560-1570 ke kapitole 1.1 str. 9

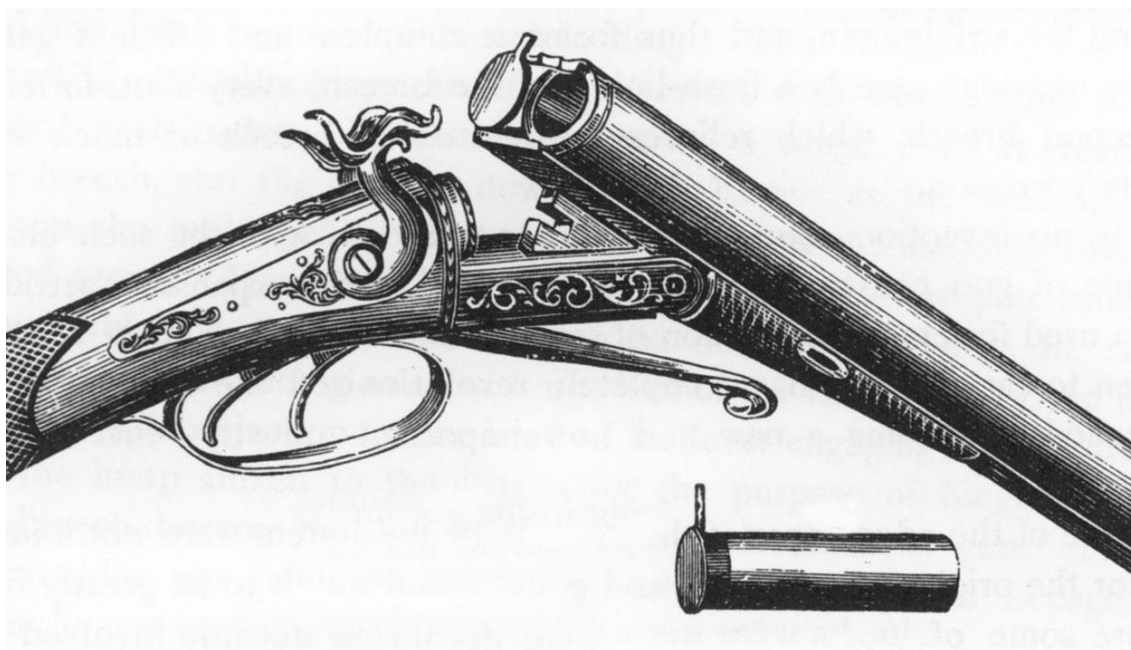

Obr. 02 – německá puška s kolečkovým zámkem asi 1650, pažba vykládaná kostí s rytinou loveckého motivu, ke kapitole 1.1 str. 10

Obr. 03 kulový dvoják 1860 – ukázka perkusního zámku ke kapitole 1.2 str. 10

Obr. 04 – náboj a lovecká puška systému Lefauchaux ke kapitole 1.2 str. 10

Obr. 05 – koš španělského koloniálního rapíru cca 1700, ke kapitole 1.4 str. 12

Obr. 06 – francouzský lovecký tesák, konec 19.století, ke kapitole 1.4 str. 14

Obr. 07 – německá barokní lovecká šavle cca 1760, ke kapitole 1.4 str. 15

Obr. 08 – kolečková „těšínská“ cca 1640, ke kapitole 2.1 str. 18

Obr. 09 – německá krátká kulovnice 1760, pažba vyrobena ze dřeva thuje, ke kapitole 2.2 str. 20

Obr. 10 – výzdoba lovecké kulovnice motivy africké „Big Five“, ke kapitole 2.3 str. 22

Obr. 11 – brokovnice Abbiatico – Salvinelli s výzdobou „rozvilinami“, ke kapitole 2.3 str. 23

Obr. 12 - brokovnice Abbiatico – Salvinelli s výzdobou „úponky a listy“, ke kapitole 2.3, str. 24

Obr. 13- brokovnice Heym s výzdobou „dubové listy“, ke kapitole 2.3 str. 26

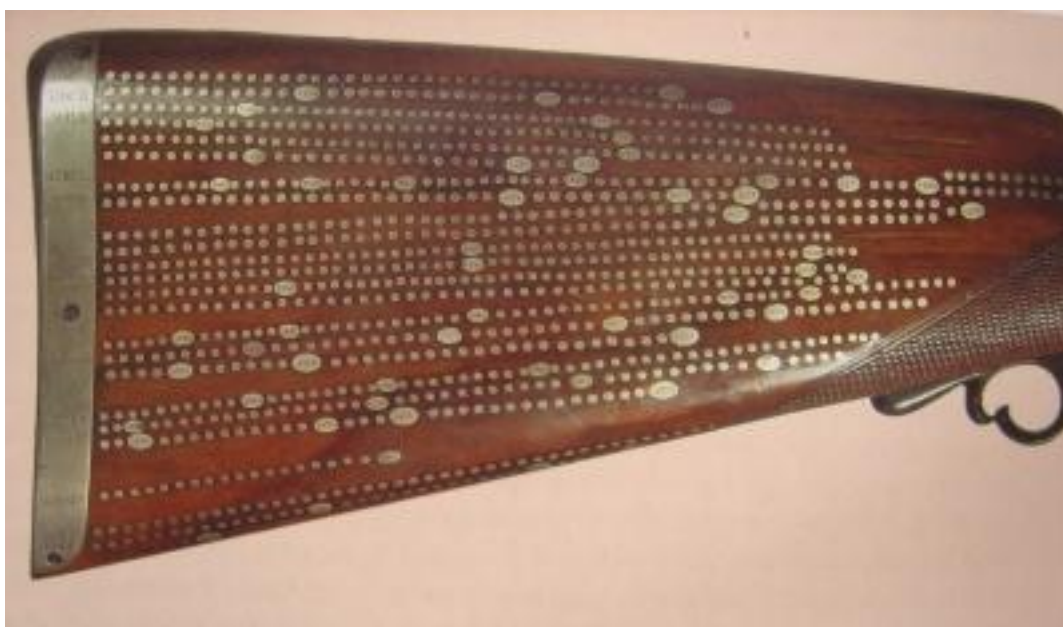

Obr. 14 – brokovnice s výzdobou „růže“, ke kapitole 2.3 str. 26

Obr. 15 - brokovnice Abbiatico – Salvinelli s výzdobou „loveckého motivu“, rytecká technika – bulino, ke kapitole 2.3 str 27

Obr. 16 – dvoják Lefauchaux, firma A.V.Lebeda 1866, na hlavišti pažby jsou označeny počty úlovků, touto puškou bylo uloveno 1003 kusů zvěře, ke kapitole 2.3 str 30

Obr. 17 – dvoják Lancaster z konce 19. století, na stříbrné destičce v hlavišti pažby vložen vlastnický monogram knížete Colloredo-Mansfelda, ke kapitole 2.3 str 30

Obr. 18 - brokovnice Abbiatico – Salvinelli s antickou výzdobou – koupající se Diana, ke kapitole 2.3 str. 31

Obr. 19 – pažba z kořenice velice kvalitního ořechového dřeva jako výzdobný prvek –
zakázková práce Zbrojovky Holice

Obr. 20 - brokovnice Abbiatico – Salvinelli s výzdobou „lov doby ledové“, ke kapitole
2.6 str. 36

Obr. 21 – netradiční motiv výzdoby – dobytí Bastily. Ke kapitole 2.6 str. 37

Obr. 22 – netradiční motiv výzdoby – maskaron, ke kapitole 2.6 str. 38

Obr. 23 – dohotovená zbraň čekající na zákazníka k provedení výzdoby, ke kapitole 2.7 str. 39

Obr. 24 – ilustrační foto. Standartní policejní pistole CZ 75 D Kompakt a stejný model po výzdobě v Engraving Art Studiu. Tato zbraň byla v roce 2006 věnována modelce Renatě Langmannové, ke kapitole 2.7 str. 39